

STRATEGIA NAȚIONALĂ de dezvoltare regională pentru anii 2016–2020

GLOSAR DE TERMENI

Politică de dezvoltare regională – activitate coordonată a autorităților administrației publice centrale și locale, a colectivităților locale și a organizațiilor neguvernamentale, orientată spre planificarea și realizarea unei dezvoltări social-economice teritoriale echilibrate;

Strategie națională de dezvoltare regională – document principal de planificare a dezvoltării regionale, care reflectă politica națională în domeniu și introduce mecanismele naționale ale acestei dezvoltări;

strategie de dezvoltare regională – document al politicii de dezvoltare regională pe termen mediu care identifică priorități și măsuri specifice pentru implementarea acestei politici în cadrul regiunii de dezvoltare;

program regional sectorial – document de planificare a investițiilor pentru dezvoltarea pe termen lung a infrastructurii unui anumit sector;

coeziune teritorială – dezvoltare echilibrată, coerentă și armonioasă a teritoriului sub aspectul activităților economice, sociale, al dotărilor, al accesibilității, al calității mediului, al condițiilor de viață și de muncă echitabile pentru toți cetățenii, indiferent de locul în care se află;

indice de deprivare a ariilor mici – indicator complex care reflectă plasamentul/locul ocupat de fiecare localitate, raion, regiune din Republica Moldova, în funcție de nivelul de dezvoltare pe următoarele domenii: activitate economică, educație, sănătate, demografie, protecție socială, condiții de mediu, finanțe publice locale, infrastructură de drumuri, apă și canalizare, energetică și comunicații;

cooperare intercomunală – asociere a două și mai multe localități învecinate pentru prestarea serviciilor publice în comun;

pol de creștere – localitate urbană care se remarcă prin concentrarea populației, a activităților economice, sociale și culturale, cu caracter polarizator din punct de vedere socioeconomic regional și care stimulează dezvoltarea localităților învecinate;

nomenclator comun al unităților teritoriale de statistică – nomenclator utilizat pentru a facilita colectarea, dezvoltarea și publicarea unor statistici regionale armonizate în Uniunea Europeană;

indicator de produs – element ce caracterizează aspectul produsului și evaluează cantitatea produselor sau serviciilor aferente atingerii obiectivelor ce se realizează în procesul derulării programului/subprogramului;

indicator de rezultat – element care măsoară rezultatele și efectele sau calitatea programului. Indicatorul de rezultat descrie în ce măsură s-au îndeplinit scopurile și obiectivele programului;

competitivitate regională – capacitatea unității administrativ-teritoriale de a genera, într-o manieră durabilă și în condiții de concurență, un nivel relativ ridicat al veniturilor și ocupării factorilor.

INTRODUCERE

Conform prevederilor legale, Strategia națională de dezvoltare regională (în continuare – *Strategie*) este principalul document de planificare a dezvoltării regionale în Republica Moldova, care reflectă cadrul strategic național în domeniu și introduce mecanismele naționale ale acestei dezvoltări.

Prezenta Strategie, fiind un document de politici publice, descrie și analizează situația existentă în domeniu, identifică viziunea și obiectivele strategice de dezvoltare regională în perspectiva anului 2020. De asemenea, Strategia definește instrumentele și mecanismele de realizare a obiectivelor, formulează riscurile posibile și previzionează impactul așteptat în urma desfășurării activităților ei.

Prezenta Strategie a fost elaborată ținând cont de prevederile legislației naționale în vigoare din domeniul specific, dar și din domenii interconectate cu procesul de dezvoltare regională: Legea nr. 166 din 11 iulie 2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”, Legea nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, Legea nr. 68 din 5 aprilie 2012 pentru aprobarea Strategiei naționale de descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2018, strategiile naționale sectoriale și alte acte normative. De asemenea, în elaborarea prezentei Strategii s-a ținut cont de prevederile titlului IV capitolul 20 „Dezvoltarea regională, cooperarea la nivel transfrontalier și regional” al Acordului de Asociere a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană, ratificat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 112 din 2 iulie 2014, și de prevederile Planului de acțiuni al Guvernului, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 890 din 20 iulie 2016, care oferă cadrul de politici de guvernare a Republicii Moldova pentru perioada 2016–2018.

Prezenta Strategie se bazează pe rezultatele analizei situației social-economice a regiunilor de dezvoltare, pe contextul regional internațional existent și pe previziunile de dezvoltare. Un alt aspect care a fost luat în considerare la elaborarea prezentei Strategii sînt rezultatele evaluării impactului implementării Strategiei naționale de dezvoltare regională pentru anii 2013–2015.

Prin conținutul său, prezentul document reprezintă o continuare logică a Strategiei naționale de dezvoltare regională pentru anii 2013–2015, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 685 din 4 septembrie 2013, dar și a Strategiei naționale de dezvoltare regională, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 158 din 4 martie 2010.

Cadrul legislativ și normativ existent, experiența acumulată de structurile instituționale implicate în proces, oportunitățile deschise de Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, percepția publică față de procesul de dezvoltare regională, precum și alți factori reflectă existența premiselor necesare pentru promovarea mecanismelor de implementare a politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova la un nivel calitativ nou. Abordarea sectorială îngustă aplicată în perioadele precedente va fi modificată prin implicarea ministerelor de resort și asigurarea unei planificări sinergizate și ajustate atît la prevederile politicilor sectoriale naționale, cît și la prevederile *acquis*-lui comunitar. Procesul de dezvoltare regională urmează să treacă la un nou nivel conceptual, unde prezenta Strategie devine un document de politici integrat intersectorial, astfel încît procesul de dezvoltare regională să devină mai eficient și mai rezultativ.

Prezenta Strategie ia în considerare trei elemente principale ale dezvoltării regiunilor: competitivitatea, coeziunea și buna guvernare.

Pentru a asigura o dezvoltare socioeconomică echilibrată și durabilă a regiunilor de dezvoltare, prezenta Strategie urmărește îmbinarea eforturilor structurilor/instituțiilor de diferit nivel la implementarea unor proiecte complexe de dezvoltare intersectorială, cu utilizarea elementelor de inovație și eficiență. Pentru realizarea acestui deziderat, în prezenta Strategie au fost stabilite obiective specifice și activități cu mecanisme și instrumente de implementare, de asemenea a fost stabilit sistemul de monitorizare și evaluare a implementării acțiunilor planificate pentru perioada 2016–2020.

Pornind de la specificul noii abordări, implementarea prezentei Strategii se preconizează a fi realizată în două etape. Prima etapă (pînă în 2018) va fi una de tranziție, în care se va păstra abordarea actuală a politicii de dezvoltare regională și se vor întreprinde măsurile necesare de pregătire pentru trecerea la noua formulă. În etapa a doua (anii 2018–2020), politica de dezvoltare regională se va realiza conform noii abordări.

Prezenta Strategie urmează să constituie un punct de referință pentru elaborarea strategiilor de dezvoltare regională a regiunilor de dezvoltare prevăzute în cadrul legislativ existent al Republicii Moldova și pentru toate proiectele de dezvoltare regională care vor tinde să realizeze prioritățile stabilite.

Prezenta Strategie a fost elaborată de un grup mixt de specialiști din cadrul Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, în comun cu membrii consiliilor regionale pentru dezvoltare și ai agențiilor de dezvoltare regională, a fost consultată cu experți naționali și internaționali din

Polonia, Germania și Marea Britanie. Un merit deosebit la elaborarea prezentei Strategii l-au avut membrii grupului de lucru interministerial. De asemenea, în conformitate cu prevederile cadrului legislativ, prezenta Strategie a fost analizată de toți factorii interesați.

1. Analiza situației

1.1. Contextul politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova

În abordarea clasică, prin „politică de dezvoltare regională” se înțelege activitatea concentrată a diferitor autorități, structuri și instituții de stat, regionale sau locale, publice și private, realizată în scopul sprijinirii proceselor de dezvoltare în regiuni și echilibrării nivelului de dezvoltare al acestora atât în interiorul regiunilor (intra-regional), cât și între regiuni (inter-regional).

Din această activitate coordonată rezultă **scopul general** urmărit de politicile de dezvoltare regională – *asigurarea dezvoltării echilibrate a teritoriului național din punct de vedere economic, social, cultural, de mediu și evitarea manifestării disparităților și dezechilibrelor de dezvoltare.*

Astfel, politicile de dezvoltare regională constituie ansamblul de măsuri planificate și promovate de autoritățile administrației publice centrale, regionale și locale în parteneriat cu diverși actori publici sau privați pentru a asigura o creștere economică și socială dinamică și durabilă prin valorificarea eficientă a potențialului local și regional, dar și a resurselor atrase în acest sens.

Unul dintre obiectivele primordiale ale politicilor de dezvoltare regională este de a spori competitivitatea economică a regiunilor și, prin urmare, de a stimula dezvoltarea economică și socială în regiuni. Legat de aspectele economice este și un alt obiectiv principal – asigurarea coeziunii sociale a populației și instituțiilor. Al treilea obiectiv indispensabil este asigurarea coeziunii teritoriale. Toate aceste trei elemente primordiale contribuie la reducerea diferențelor de dezvoltare în cadrul regiunilor și între regiuni.

Ținând cont de aceste elemente constituente, politica de dezvoltare regională este un subiect important al politicii structurale a Uniunii Europene. În prezent, aceasta reprezintă principala politică de investiții a Uniunii Europene, fiind orientată spre restabilirea creșterii economice și a competitivității în statele membre, consolidarea coeziunii sociale și teritoriale, dezvoltarea durabilă. Politica de dezvoltare regională stimulează regiunile să își valorifice atuurile lor și, beneficiind de sprijin din partea Uniunii Europene prin programele structurale, să demareze strategii regionale inteligente, destinate creșterii socioeconomice și realizării potențialului lor competitiv.

În Republica Moldova, implementarea politicilor în domeniul dezvoltării regionale este un domeniu relativ nou. Deși încă de la începutul anilor 2000 au fost lansate mai multe inițiative de dezvoltare regională, abia odată cu asumarea vectorului european al politicii externe (anul 2009) autoritățile centrale au întreprins pași concreți în vederea inițierii, promovării și implementării unui nou concept de politici orientate spre dezvoltarea regiunilor. Prin realizarea prevederilor Legii nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, Guvernul a început implementarea politicii de dezvoltare regională orientate spre:

- obținerea unei dezvoltări social-economice echilibrate și durabile pe întreg teritoriul țării;
- reducerea dezechilibrelor de dezvoltare social-economică între regiuni și în interiorul lor;
- consolidarea oportunităților financiare, instituționale și umane pentru dezvoltarea social-economică echilibrată a regiunilor.

Suportul legislativ al acestor acțiuni a fost asigurat de cadrul legislativ și normativ aprobat, inclusiv de:

- Legea nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova;

- Hotărârea Guvernului nr. 127 din 8 februarie 2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, prin care s-a aprobat Regulamentul Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Regulamentul-cadru al Consiliului Regional pentru Dezvoltare, Regulamentul-cadru al Agenției de Dezvoltare Regională, Regulamentul de formare și utilizare a mijloacelor Fondului Național pentru Dezvoltare Regională;

– Hotărîrea Guvernului nr. 1305 din 21 noiembrie 2008 cu privire la Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale.

În baza prevederilor legale au fost elaborate un șir de documente strategice și de programare care asigură suportul conceptual, direcția de implementare, responsabilitățile instituționale, mecanismele și instrumentele de implementare a politicii de dezvoltare regională. Cele mai importante dintre acestea sînt:

– Hotărîrea Guvernului nr. 158 din 4 martie 2010 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare regională;

– Hotărîrea Guvernului nr. 685 din 4 septembrie 2013 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare regională pentru anii 2013–2015;

– Hotărîrea Guvernului nr. 772 din 26 august 2010 cu privire la aprobarea Documentului unic de program pentru anii 2010–2012;

– Hotărîrea Guvernului nr. 933 din 18 decembrie 2012 cu privire la aprobarea Documentului unic de program pentru anii 2013–2015;

– strategiile de dezvoltare regională pentru regiunile Nord, Centru și Sud;

– planurile operaționale regionale pentru regiunile de dezvoltare Nord, Centru și Sud.

Prezenta Strategie și Documentul unic de program reprezintă cadrul de politici ale dezvoltării regionale la nivel național. La nivel regional acțiunile sînt ghidate de strategia de dezvoltare regională și planul operațional regional. Aceste documente principale definesc prioritățile și instrumentele de punere în aplicare a politicii de dezvoltare regională în regiuni, iar fiecare regiune își poate elabora propriile viziuni de dezvoltare corespunzătoare nevoilor specifice.

Realizarea efectivă a obiectivelor politicilor de dezvoltare regională și gestionarea eficientă a proceselor de dezvoltare sînt asigurate de un cadru instituțional bine definit, constituit din autorități, structuri și instituții atât naționale, cît și regionale.

În acest sens, la nivel național, instituțiile responsabile de coordonarea politicii de dezvoltare regională sînt Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor și structurile subordonate, în speță Direcția generală dezvoltare regională a Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor.

La nivel regional, cadrul instituțional pentru implementarea politicii de dezvoltare regională este constituit din consiliile regionale pentru dezvoltare Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia și agențiile de dezvoltare regională Nord, Centru, Sud și UTA Găgăuzia.

Specificul cadrului instituțional regional este că consiliile regionale pentru dezvoltare sînt constituite din reprezentanți ai sectorului public și privat, a căror activitate operațională este desfășurată cu suportul agențiilor de dezvoltare regională, acestea fiind și instituțiile care asigură secretariatul. Parte integrantă a cadrului instituțional al dezvoltării regionale sînt și administrațiile publice locale de ambele niveluri, care coordonează procesul de dezvoltare la nivel local. În ultima perioadă acestea sînt tot mai mult implicate în elaborarea, promovarea, crearea de parteneriate cu instituții publice și private, precum și în implementarea proiectelor de dezvoltare regională.

Conform prevederilor legale, întreg spectrul de programe, proiecte și acțiuni ale politicii de dezvoltare regională trebuie să se realizeze în cele șase regiuni de dezvoltare: Nord, Centru, Sud, municipiul Chișinău, UTA Găgăuzia, Transnistria. Conform prevederilor Hotărîrii Guvernului nr. 158 din 4 martie 2010 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare regională, în perioada anilor 2010–2012 politica de dezvoltare regională urma a fi fortificată în trei regiuni de dezvoltare: Nord, Centru și Sud, iar în perioada 2012–2019 – în celelalte trei regiuni: municipiul Chișinău, UTA Găgăuzia și Transnistria.

Un aspect al politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova este legat de susținerea financiară a acestui proces. Conform prevederilor legislației în vigoare, anual, programele și proiectele definite ca prioritare, incluse în Documentul unic de program și aprobate de Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, se finanțează din mijloacele Fondului Național pentru Dezvoltare Regională, care constituie 1% din veniturile bugetului de stat pe anul respectiv, cu excepția veniturilor cu destinație specială.

Totodată, implementarea politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova se bucură și de sprijinul partenerilor externi de dezvoltare.

Începând cu anul 2010, Uniunea Europeană, guvernele Marii Britanii, Germaniei, României și Suediei, prin agențiile lor de cooperare, dar și alți parteneri externi, oferă suport financiar, logistic și asistență pe mai multe dimensiuni ale politicii de dezvoltare regională. În acest sens, se acordă asistență pentru implementarea diferitor proiecte de investiții orientate spre dezvoltarea infrastructurii, creșterea eficienței și calității serviciilor publice, consolidarea capacității instituționale a beneficiarilor. Suportul partenerilor de dezvoltare se referă și la cadrul de politici.

Astfel, cu sprijinul Uniunii Europene, în cadrul unui proiect de twinning, au fost consolidate capacitățile de dezvoltare regională. Cu participarea partenerilor externi au fost elaborate Strategia națională de dezvoltare regională pentru anii 2013–2015, strategiile de dezvoltare regională pentru regiunile Nord, Centru și Sud, planurile operaționale regionale pentru regiunile vizate. De asemenea s-a acordat suport pentru elaborarea Programului regional sectorial pentru domeniile: alimentarea cu apă și canalizare, gestionarea deșeurilor solide, eficiența energetică în clădirile publice, drumurile regionale și locale. Implementarea Programului regional sectorial va fi asigurată prin identificarea unui flux de proiecte „gata de finanțare”, inclusiv studii de fezabilitate, evaluări ale impactului asupra mediului etc., pentru investițiile din sectoarele identificate.

În baza celor menționate constatăm că, în prezent, în Republica Moldova există toate premisele necesare – legale, instituționale și de suport – pentru a asigura un proces durabil și eficace de dezvoltare regională conform cerințelor și abordărilor europene în domeniu, și anume:

- este aprobat cadrul legislativ și normativ necesar;
- este constituit cadrul instituțional la diferite niveluri de administrare;
- este aprobat și pus în aplicare cadrul conceptual strategic și de programare;
- există un mecanism stabilit de finanțare, dar și un cadru de cooperare pentru sprijinirea financiară externă a proiectelor și programelor de dezvoltare regională.

Cu toate acestea, așa cum atestă capitolele ce urmează, în domeniul dezvoltare regională persistă încă un șir de probleme și necesități care urmează a fi soluționate inclusiv prin punerea în aplicare a prezentei Strategii.

Acțiunile de dezvoltare regională ce urmează a fi realizate în perioada următoare sînt determinate de contextul actual existent și de faptul că mecanismul de implementare a politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova contribuie puțin la asigurarea coeziunii sociale și teritoriale, la creșterea bunăstării populației și necesită astfel să fie modificat.

Factorul principal care determină situația descrisă este lipsa unui mecanism integrat și unitar de planificare, gestionare și coordonare, precum și nevalorificarea adecvată a potențialului regional pentru asigurarea unei dezvoltări durabile a regiunilor.

Din aceste considerente, prezenta Strategie stabilește că dezvoltarea regională trebuie să fie un domeniu de concentrare a eforturilor mai multor actori, instituții amplasate la diferite niveluri de administrare.

În acest sens, se va asigura fortificarea coeziunii economice, teritoriale și sociale, dar și îmbunătățirea competitivității regionale și a calității vieții cetățenilor, răspunzînd imperativelor politicilor trasate în cel de-al Șaselea Raport al Coeziunii Economice, Sociale și Teritoriale al Uniunii Europene¹, aprobat de Comisia Europeană la 23 iulie 2014, și prevederilor Acordului de Asociere semnat între Republica Moldova și Uniunea Europeană.

1.2. Progresul realizat în urma implementării strategiilor naționale de dezvoltare regională pentru anii 2010–2012 și 2013–2015

Eforturile de realizare în practică a politicii de dezvoltare regională au fost direcționate spre identificarea necesităților de dezvoltare a regiunilor. Activitățile desfășurate în care au fost implicați mai mulți actori regionali și locali, într-un mod participativ și transparent, au permis selectarea și

¹Comisia Europeană. Politica regională. Al Șaselea Raport al Coeziunii Economice, Sociale și Teritoriale al UE, http://ec.europa.eu/regional_policy/ro/information/publications/reports/2014/6th-report-on-economic-social-and-territorial-cohesion.

finanțarea mai multor proiecte investiționale în următoarele domenii: alimentare cu apă și canalizare, infrastructura drumurilor, gestionarea deșeurilor solide, sporirea atractivității turistice, eficiența energetică a clădirilor publice și suport în dezvoltarea sectorului privat.

Astfel, ca urmare a implementării proiectelor de dezvoltare regională, în perioada 2010–2015:

în domeniul alimentării cu apă potabilă și serviciilor de canalizare s-au construit:

- 3 stații de epurare a apelor reziduale;
- 2 stații de tratare a apei potabile;
- 164,1 km rețele de apeduct;
- 55,0 km rețele de canalizare.

Beneficiari ai serviciilor respective au fost locuitorii a 53 de localități. Populația cu acces îmbunătățit la serviciile respective constituie:

- la servicii de alimentare cu apă potabilă – 151 mii de persoane;
- la servicii de canalizare – 28,2 mii de persoane.

Pentru implementarea proiectelor de apă și canalizare au fost alocate 188,08 milioane de lei;

în domeniul infrastructurii drumurilor:

- s-au construit – 31,2 km de drum;
- s-au renovat – 65,3 km.

De drumurile respective vor beneficia 83 de localități.

Populația cu acces îmbunătățit la drumuri constituie circa 430 mii de persoane.

Pentru implementarea proiectelor de infrastructură au fost alocate 370,02 milioane de lei;

în domeniul gestionării deșeurilor menajere solide:

– s-au construit 4 poligoane și 1266 de platforme pentru amplasarea containerelor de colectare a deșeurilor menajere solide;

– s-au procurat 15 574 de containere de diferite dimensiuni, 41 de unități de tehnică specializată și prese de balotat plastic.

De serviciile respective beneficiază 97 de localități. Populația cu acces îmbunătățit la serviciile respective constituie circa 301,6 mii de persoane.

Pentru implementarea proiectelor în domeniul gestionării deșeurilor solide au fost alocate 72,35 milioane de lei;

pentru sporirea atractivității turistice au fost întreprinse următoarele:

– lansarea activității Centrului de Tineret și Sport din orașul Căușeni, cu o suprafață de 4636 m²;

– construirea drumului de acces spre muzeul „Alexei Mateevici” din satul Zaim, raionul Căușeni;

– reconstruirea Palatului de cultură din orașul Ungheni;

– amenajarea teritoriului Centrului Cultural Intercomunal din satul Băhrinești, raionul Florești, dotarea sălii multimedia din cadrul centrului cu inventar și mobilă;

– construirea și amenajarea, în cadrul proiectului „Amenajarea traseului ecoturistic „Pădurea Domnească”, a unui popas turistic constituit din 3 case de vacanță și 5 foișoare;

– reconstruirea muzeului și amenajarea parcului din satul Țaul;

– sporirea atractivității turistice a zonei Centru prin consolidarea patrimoniului existent în raionul Orhei;

– deschiderea traseului turistic Vama Veche – Lăpușna prin restaurarea obiectelor de patrimoniu istoric Conacul „Manuc-Bey” din orașul Hîncești și locația geto-dacă din satul Stolniceni.

Resursele financiare alocate pentru implementarea proiectelor în domeniul turismului au constituit 115,51 milioane de lei;

pentru susținerea businessului a fost asigurată:

– conectarea la utilitățile publice a subzonelor nr. 1–3 din Zona Economică Liberă „Bălți” (drum de acces, alimentarea cu apă și canalizare, rețele electrice);

– inaugurarea Incubatorului de afaceri din comuna Larga, raionul Briceni;

- amenajarea spațiilor pentru 22 de antreprenori din 8 localități partenere în cadrul proiectului;
- construirea unui nou sistem de alimentare cu apă și de canalizare, intern și extern, pentru Parcul Industrial „Răut” din municipiul Bălți;
- construirea infrastructurii edilitare pentru Parcul industrial din orașul Edineț;
- construirea unei case de ambalare pentru păstrarea și procesarea fructelor și strugurilor în satul Costești, raionul Ialoveni.

Pentru implementarea acestor proiecte au fost alocate 85,21 milioane de lei;

în domeniul eficienței energetice s-au realizat:

- iluminarea a 4,7 km de drumuri;
- montarea a 113 instalații de iluminare stradală;
- sporirea eficienței energetice a spitalului din orașul Orhei;

Beneficiari ai realizărilor respective sînt circa 2000 de persoane din 6 localități.

Pentru implementarea proiectelor de eficiență energetică au fost alocate 20,2 milioane de lei.

În perioada de referință au fost depuse eforturi considerabile pentru crearea bazei metodologice și de instruire pentru actorii implicați în procesul de implementare a politicii de dezvoltare regională.

Astfel, în cadrul proiectului de twinning al Uniunii Europene „Consolidarea capacităților de dezvoltare regională în Republica Moldova”, în colaborare cu Academia de Administrare Publică de pe lângă Guvernul Republicii Moldova și cu participarea mai multor experți naționali și internaționali, au fost elaborate și publicate:

- „Manualul pentru elaborarea unei Strategii naționale de dezvoltare regională”;
- broșura „Transferul experiențelor de succes ale statelor membre ale UE în domeniul dezvoltării regionale și planificării spațiale”;
- broșura „Ghidul privind dezvoltarea regională în Republica Moldova”;
- broșura „Proiectele-pilot pentru dezvoltarea regională în Republica Moldova. Metodologie de studiu de caz”;
- broșura „Dezvoltarea regională în Moldova: 7 sesiuni de instruire privind ceea ce trebuie să cunoașteți despre coeziunea economică, socială și teritorială”;
- broșura „Spre un sistem integrat al planificării spațiale și dezvoltării regionale”;
- broșura „Un nou cadru legal pentru o nouă politică de dezvoltare regională în Republica Moldova”;
- broșura „Dezvoltare regională. Profilele investiționale pentru sectorul public al Republicii Moldova”;
- studiul „Proceduri de transmitere a bunurilor mobile și imobile obținute în urma implementării proiectelor de dezvoltare regională și metodologia de întreținere a acestora”;
- „Ghidul privind elaborarea strategiilor de dezvoltare socioeconomică la nivel de localitate, raion”;
- ghidul metodologic „Planificare strategică integrată la nivel regional și local”;
- îndrumarul metodologic „Elaborarea strategiilor de dezvoltare regională”.

1.3. Cadrul legislativ și instituțional

Implementarea politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova are la bază un cadru legislativ complex constituit din:

1) prevederi ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte

La 27 iunie 2014, la Bruxelles a fost semnat Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova. În cadrul negocierilor oficiale privind semnarea acestuia s-a propus să fie inclus domeniul dezvoltării regionale la compartimentul „Cooperare sectorială”. Părțile au convenit asupra cooperării în domeniul dezvoltării regionale, care are drept scop dezvoltarea economică durabilă a întregului teritoriu al Republicii Moldova prin diminuarea diferențelor de dezvoltare economică dintre localități;

2) legea specială în domeniu

Legea nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, cu modificările ulterioare, definește regiunile de dezvoltare funcționale pe teritoriul

Republicii Moldova, cadrul instituțional, instrumentele specifice politicii pentru dezvoltare regională, mijloacele necesare creării și funcționării regiunilor de dezvoltare, modul de cooperare interregională, modul de implementare și monitorizare a implementării programelor și proiectelor de dezvoltare regională;

3) legislația secundară

Hotărârea Guvernului nr. 127 din 8 februarie 2008 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova include Regulamentul Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Regulamentul-cadru al Agenției de Dezvoltare Regională, Regulamentul-cadru al Consiliului Regional pentru Dezvoltare, Regulamentul de formare și utilizare a mijloacelor Fondului Național pentru Dezvoltare Regională, prin care se definesc toate aspectele instituționale și de procedură de natură legal-administrativă pe domeniu. La acest nivel se includ și actele normative prin care sînt aprobate strategiile naționale de dezvoltare regională (pentru anii 2010–2012 și 2013–2015), și Documentul unic de program;

4) prevederi normative terțiare

Printre documentele normative terțiare se includ: Manualul operațional al Fondului Național pentru Dezvoltare Regională, care prevede mecanismele de accesare a resurselor din acest fond; manualele operaționale ale agenției de dezvoltare regională, instrucțiunile utilizatorilor pentru participare în apelurile pentru propuneri de proiect; strategia de dezvoltare regională; planul operațional regional. De asemenea, pentru descrierea procedurilor de implementare a proiectelor de dezvoltare regională au fost aprobate Regulamentul Comisiei de evaluare a propunerilor de proiect, Ghidul aplicantului, Ghidul de comunicare și alte documente regulatorii.

Conform opiniei expuse în studiile de expertiză juridică realizate, inclusiv de către experții internaționali, cadrul legislativ și normativ în vigoare este suficient de bogat, reglementează practic toate aspectele normative și procedurale și, în mare parte, corespunde normelor europene și permite realizarea obiectivelor politicii de dezvoltare regională.

Totodată, la acest capitol există mai multe lacune care au fost de multiple ori abordate pe parcursul anilor, dar care încă nu au fost înlăturate. Astfel, conform aceluiași studii de expertiză juridică, la nivelul cadrului legislativ și normativ persistă următoarele curențe:

a) lipsesc prevederile care ar reglementa modalitatea de gestiune interministerială a procesului;

b) nu sînt reglementate responsabilitățile și atribuțiile administrației publice locale privind implicarea în procesul de dezvoltare regională;

c) persistă inadvertențe legale privind perioadele de elaborare și implementare a prezentei Strategii (3 ani), a strategiei de dezvoltare regională (7 ani), a planului operațional regional (3 ani), a Documentului unic de program (3 ani);

d) lipsesc normele privind dreptul de proprietate asupra patrimoniului creat în urma implementării politicii de dezvoltare regională și administrarea acestui patrimoniu;

e) lipsesc prevederile legale care ar reglementa modalitatea de cofinanțare a programelor și proiectelor de dezvoltare regională incluse în Documentul unic de program (din sursele financiare ale Fondului Național pentru Dezvoltare Regională și alte surse naționale și externe);

f) lipsesc prevederile legale care ar reglementa aplicarea unui sistem informațional integrat de control și evaluare pentru realizarea unui management interministerial eficient al politicii dezvoltării regionale;

g) sînt lacunare prevederile de integrare a planificării teritoriale în politica de dezvoltare regională, nu sînt clar definite criteriile de constituire a regiunilor și nu sînt respectate cerințele nomenclatorului comun al unităților teritoriale de statistică față de constituirea regiunilor de dezvoltare.

Din aceste considerente, perfecționarea cadrului legislativ și normativ în domeniul dezvoltării regionale rămîne a fi unul dintre obiectivele importante ale documentelor de planificare strategică.

În ceea ce privește asigurarea coordonării și sinergiei politicii de dezvoltare regională cu intervențiile similare, propuse de alte strategii naționale și documente de politici, situația existentă

este nesatisfăcătoare. Astfel, deși politica de dezvoltare regională nu se regăsește ca prioritate în cadrul Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor desfășoară multiple activități în vederea realizării documentului vizat, precum și în vederea realizării cu succes a activităților planificate la nivel național privind politicile sectoriale, prin elaborarea instrumentelor de planificare și programare strategică la nivel regional. Cu referință la alte documente strategice naționale, rezultatele studiilor de evaluare atestă că, deși obiectivul general și cele specifice, precum și majoritatea priorităților politicii de dezvoltare regională au tangențe cu prevederile mai multor documente strategice naționale, coordonarea și sinergia cu aceste politici în mare măsură nu sînt asigurate.

Politica de dezvoltare regională este pusă în aplicare de un spectru larg de instituții și structuri, amplasate la diferite niveluri de administrare, care formează cadrul instituțional al procesului de dezvoltare regională. Astfel, la nivel central, sînt constituite Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, iar la nivel regional, în patru din cele șase regiuni stabilite de legislație, sînt create și funcționează consilii regionale pentru dezvoltare și agenții de dezvoltare regională.

Conform rezultatelor studiilor de evaluare², inclusiv de evaluare externă, cadrul instituțional actual al dezvoltării regionale în Republica Moldova a fost stabilit în conformitate cu practicile existente în țările europene, este conform cu aceste standarde și asigură un înalt nivel de coordonare și implementare a politicii de dezvoltare regională.

Totodată, aceleași studii atestă existența anumitor carențe ale sistemului instituțional.

În conformitate cu Hotărîrea Guvernului nr. 127 din 8 februarie 2008, prin care s-a aprobat Regulamentul Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, această structură a fost concepută ca o instituție al cărei obiectiv este consolidarea procesului de coordonare interministerială pentru identificarea strategică a priorităților sectoriale în contextul dezvoltării regionale. Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale se întrunește în ședințe de lucru trimestriale, aprobă documentele de programare a dezvoltării regionale (Strategia națională de dezvoltare regională, Documentul unic de program) și ia decizii privind alocarea resurselor financiare ale Fondului Național pentru Dezvoltare Regională în baza documentelor elaborate și prezentate de Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, instituția care asigură secretariatul. Practica de activitate a Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale a scos în evidență mai multe carențe în modul de organizare și funcționare. Astfel, conform prevederilor legale, Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale este organizat în baza principiului parității între nivelurile de guvernare regional și local, concept care nu este clarificat în întregime și rămîne ambiguu; intervalul dintre ședințele Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale este mare, de 3–6 luni, ceea ce nu permite Consiliului să se implice activ și strategic în coordonarea politicii de dezvoltare regională; lipsa reglementărilor privind asigurarea gestiunii interministeriale conferă activității Consiliului un rol mai mult formal în procesul de coordonare a politicilor, strategiilor, programelor și proiectelor care se realizează pe diverse sectoare în regiuni. Aceste sarcini au fost lăsate pe seama Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, care însă nu are nivelul de autoritate și de competență necesar.

În acest sens, este necesar ca Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale să devină o instituție strategică în procesul de formulare, management, implementare, evaluare și monitorizare a politicii de dezvoltare regională, inclusiv în discuțiile de armonizare a planurilor ministeriale care să țină cont de cadrul Strategiei naționale de dezvoltare regională. De asemenea, Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale trebuie să se implice activ și în procesele de gestionare a resurselor financiare și de atragere a finanțării suplimentare pentru implementarea

² Evaluarea intermediară a implementării strategiilor naționale de dezvoltare regională 2010–2012, 2013–2015, Proiectul Agenției de Cooperare Internațională a Germaniei „Modernizarea serviciilor publice locale”, 2015.

Ion Osoian, Evaluarea conformității cadrului instituțional și procedural al dezvoltării regionale din Republica Moldova cu cerințele UE din perspectiva negocierii Acordului de Asociere, http://conventia.md/data/files/45_rd_paper.pdf

politicii de dezvoltare regională, care sînt printre competențele de bază ale acestei instituții, prin coordonarea asistenței financiare direcționate de către donatori pe acest segment.

Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor este autoritatea de management și implementare a politicii regionale, statutul acestei instituții fiind recunoscut și consolidat prin creșterea capacității instituționale și creșterea capacității de finanțare a proiectelor cu impact regional. În prezent, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor a devenit o instituție importantă în procesul de implementare a politicii regionale și responsabilă pentru coordonarea investițiilor în infrastructură. Însă acest fapt i-a conferit statut de minister sectorial preocupat de proiecte de infrastructură și anumite servicii publice (apă, canalizare, salubritate). Pînă în prezent, la nivel politic nu se conștientizează că dezvoltarea regională este un domeniu intersectorial și necesită sinergia mai multor sectoare.

Pentru a deveni o instituție eficientă în acest proces este necesar ca Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor să-și concentreze eforturile pe dimensiunea dezvoltării de politici și coordonării acestora cu alte ministere și agenții guvernamentale, precum și să le prezinte pentru aprobare Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale. La momentul actual, mai multe ministere și agenții (Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor, Ministerul Mediului, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, Agenția Turismului, Agenția Apele Moldovei etc.) se implică în procesul de reabilitare a infrastructurii, însă acțiunile acestora nu sînt coordonate și nu contribuie la atingerea obiectivului major de creștere economică durabilă a regiunilor prin atragerea investițiilor.

La nivelul regiunilor de dezvoltare se constituie și funcționează consiliile regionale pentru dezvoltare. Aceste structuri sînt instituite pe principii de paritate între reprezentanții autorităților publice locale de ambele niveluri, pe de o parte, și reprezentanții sectorului privat și ai celui asociativ, pe de altă parte. Consiliile regionale pentru dezvoltare au statut de organe decizionale și de asigurare a legăturii dintre autoritățile administrației publice locale și autoritatea centrală pentru a avea o bună reprezentare a priorităților regionale în cadrul național de planificare a dezvoltării regionale. Conform regulamentelor de funcționare, consiliile regionale pentru dezvoltare sînt principalele structuri responsabile de coordonarea procesului de elaborare, promovare, implementare și coordonare a programelor de dezvoltare la nivel regional. Analiza rapoartelor de evaluare³ a activității consiliilor regionale pentru dezvoltare atestă că, pînă în prezent, aceste structuri nu s-au dovedit a fi niște structuri eficiente, nu sînt activ implicate în procesul de promovare și coordonare a politicilor la nivel regional și nu constituie o voce sonoră în raport cu autoritățile publice centrale. Consiliile regionale pentru dezvoltare au fost concepute ca niște structuri participative și abilitate cu drept decizional pentru regiunea respectivă, însă există mai mulți factori obiectivi și subiectivi care blochează activitatea acestora: numărul mare de membri, coloratura politică foarte diferită, capacități limitate de înțelegere a politicii de dezvoltare regională, manifestate de către unii membri, participarea pasivă a membrilor la ședințe, promovarea propriilor interese în detrimentul celor de dezvoltare regională, lipsa unei viziuni strategice, lipsa unei poziții certe și definitive etc. În acest context, se impune revederea rolului și atribuțiilor acestor instituții, precum și a modului de implicare a lor în procesul de dezvoltare în regiuni.

La nivel regional sînt constituite agențiile de dezvoltare regională, structuri executive care, din punct de vedere decizional, sînt total subordonate Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, cu un grad limitat de independență, rolul acestora fiind de a implementa strategiile de dezvoltare regională. În perioada 2010–2015 au fost realizate mai multe acțiuni privind consolidarea capacităților instituționale ale agenției de dezvoltare regională. Partenerii externi de dezvoltare au susținut financiar crearea și consolidarea agențiilor de dezvoltare regională prin dotarea acestora cu toate cele necesare pentru buna desfășurare a activității. În baza prevederilor Regulamentului-cadru al Agenției de Dezvoltare Regională, pentru fiecare agenție de dezvoltare regională au fost elaborate și aprobate regulamente interne și manuale operaționale care ghidează personalul agenției de

³ Evaluarea intermediară a implementării strategiilor naționale de dezvoltare regională 2010–2012, 2013–2015, Proiectul Agenției de Cooperare Internațională a Germaniei „Modernizarea serviciilor publice locale”, 2015.

dezvoltare regională cu privire la procedurile pentru realizarea funcțiilor, sarcinilor și împuternicirilor, stabilesc regulile pentru personal și modul în care acesta ar trebui să-și realizeze obligațiile; stabilesc documentele de planificare și programare a dezvoltării regionale, modul de finanțare și managementul programelor și proiectelor de dezvoltare regională.

Mediul general și condițiile de activitate ale agențiilor de dezvoltare regională sînt, per ansamblu, suficiente. Totodată, există anumite carențe, înlăturarea cărora ar putea da un nou impuls procesului de dezvoltare regională. Aceste carențe se referă la statutul nedefinit al agențiilor de dezvoltare regională: structuri subordonate Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor sau instituții cu autonomie funcțională și financiară. Totodată trebuie examinat și rolul agenției de dezvoltare regională în procesul de atragere a resurselor financiare externe pentru proiectele de dezvoltare regională.

În condițiile cadrului instituțional și ale mecanismului de finanțare existente, agențiile de dezvoltare regională se plasează în rol de instituții principale la nivel regional, care se ocupă atât de elaborarea strategiilor, programelor și, uneori, a proiectelor, cât și de implementarea și monitorizarea lor în conformitate cu deciziile și directivele aprobate în cadrul consiliilor regionale pentru dezvoltare. De asemenea, relația de subordonare a agențiilor de dezvoltare regională față de Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor limitează atât motivația, cât și capacitatea acestor agenții de a se implica în atragerea resurselor donatorilor externi, rolul lor în acest sens devenind practic neglijabil.

Din aceste considerente, statutul, responsabilitățile, atribuțiile și sarcinile agențiilor de dezvoltare regională ar trebui să fie revăzute pentru a le acorda o mai mare flexibilitate și capacitate de a se implica în procesul de dezvoltare regională și de accesare a diferitor resurse pentru cofinanțarea programelor și proiectelor implementate în regiuni.

În concluzie, cadrul instituțional existent în domeniul dezvoltării regionale este suficient și operațional, capacitatea administrativă se dezvoltă continuu. Totodată, anumite sarcini și responsabilități ale instituțiilor participante la formularea și implementarea politicii de dezvoltare regională necesită a fi ajustate și consolidate în continuare, luînd în considerare prevederile acordurilor internaționale la care Republica Moldova este parte.

1.4. Dezvoltarea socială

Informațiile Biroului Național de Statistică privind fenomenele și procesele sociale și economice, în profil teritorial (după regiunile de dezvoltare), diferă de la un domeniu la altul. În scopul realizării unei comparații în timp, sintezele analizelor prezentate în continuare se vor referi preponderent la perioada 2009–2014 în cazul domeniilor sociale și la 2009–2013 în cazul domeniilor economice.

1.4.1. Situația demografică

Efectivul populației. La începutul anului 2015, populația stabilă din Republica Moldova a înregistrat un efectiv de circa 3555,2 mii de locuitori (în scădere cu 0,07% față de 2014, cu 2,44% față de 2000 și cu 18,5% față de 1991). Astfel, începînd cu anul 1992 și pînă în prezent, efectivul populației republicii s-a aflat într-o recesiune continuă, determinată preponderent de sporul natural negativ (circa 51,5% din reducere), dar și de soldul migrator negativ (48,5% din reducere).

În structura populației, după regiunea de dezvoltare, se detașează regiunile Centru și Nord, cu circa 30% și, respectiv, 28% din populația republicii, urmate de municipiul Chișinău, căruia îi revine o cotă de circa 23%. Sudul republicii însumează aproape 1/5 din populație, regiunii de dezvoltare Sud revenindu-i o pondere de circa 15%, iar UTA Găgăuzia – 4,6% din populația republicii. Dinamica structurii populației după regiunile de dezvoltare se manifestă destul de stabil în timp, cu avantaje ne semnificative pentru municipiul Chișinău și UTA Găgăuzia, în creștere cu 0,6 p.p. și, respectiv, 0,1 p.p., în timp ce ponderile populației din regiunile de dezvoltare Nord, Sud și Centru s-au redus cu cîte 0,5 p.p., 0,2 p.p. și, respectiv, 0,1 p.p.

În perioada de referință (2009–2014), populația stabilă a republicii s-a redus cu 9,9 mii de locuitori (0,28%), înregistrînd astfel o reducere medie anuală cu circa 0,06%, în condițiile unei creșteri semnificative a populației municipiului Chișinău – cu circa 18,9 mii de locuitori (2,4%), cu

perioada de dublare a populației de circa 145 de ani, și ale unei reduceri similare a efectivului populației din regiunea de dezvoltare Nord – cu 18,9 mii de locuitori (1,9%), cu o perioadă de înjumătățire de 184 de ani. Dinamica recesivă a populației în perioada consemnată este valabilă și pentru celelalte regiuni de dezvoltare (cu 2,1% în regiunea de dezvoltare Sud și cu 0,9% în regiunea de dezvoltare Centru), cu excepția UTA Găgăuzia, în care populația stabilă s-a majorat cu circa 2 mii de persoane (1,25%).

Reducerea efectivului populației republicii a determinat o reducere continuă a densității populației, astfel încât în anul 2014 densitatea populației a fost de 117,2 loc./km² (față de 128,3 loc./km² la recensământul din 1989). Cele mai dense din punct de vedere al populației sînt regiunile de dezvoltare Centru și Nord, acestea fiind caracterizate de densități apropiate de valoarea de 100 (99,7 și, respectiv, 99,3 loc./km²), mai depopulată fiind zona de Sud – cu 72,6 loc./km² în regiunea de dezvoltare Sud și 87,6 loc./km² în UTA Găgăuzia.

Structura populației după medii de reședință. În anul 2014, în Republica Moldova predomina populația rurală, cu o pondere de circa 57,8% din populația republicii, în condițiile unor disparități profunde în profilul teritorial, cu precădere în regiunea de dezvoltare Centru, unde populația rurală este cu circa 61 p.p. mai mare decît cea urbană, urmată de o diferență de 47 p.p. în regiunea de dezvoltare Sud, 28 p.p. în regiunea de dezvoltare Nord și 19 p.p. în UTA Găgăuzia. Cu toate acestea, în republică se face observat un modest proces de urbanizare. Conform indicatorului de urbanizare, Republica Moldova se regăsește în grupul țărilor în curs de dezvoltare, indicatorul urbanizării fiind, pe parcursul ultimilor 5 ani, sub nivelul mondial – 51%, dar peste nivelul de 34% caracteristic țărilor slab dezvoltate. Cea mai urbanizată regiune de dezvoltare dintre cele 3 instituționalizate este regiunea Nord, cu o pondere a populației urbane de circa 35,9%.

Structura populației republicii după sexe este favorabilă sexului feminin (51,9% femei și 48,9% bărbați)⁴, iar pentru a pune în evidență amploarea procesului de echilibrare se va menționa că diferența dintre cele două sexe s-a redus semnificativ – de la 6,5% în 1970 pînă la 3,8% în prezent.

În perioada de referință (2009–2014), cele mai mari dezechilibre dintre sexe pot fi observate în municipiul Chișinău (diferența medie pentru perioada de referință a fost de 6,1% în favoarea femeilor), în regiunea de dezvoltare Nord (4,6%) și în UTA Găgăuzia (3,8%), în timp ce regiunea de dezvoltare Sud și regiunea de dezvoltare Centru sînt caracterizate de situații mai echilibrate decît media pe țară (1,7% și, respectiv, 2,1%).

Structura populației după vîrste. În prezent, în Republica Moldova se constată o situație relativ favorabilă la capitolul structura populației după principalele grupe de vîrstă. Populației cu vîrsta aptă de muncă îi revin circa 2/3 din populația totală (66%), în timp ce populația sub vîrsta aptă de muncă este reprezentată de o cotă moderat deficitară de circa 17,1%, cea care a depășit vîrsta aptă de muncă fiind puțin excedentară, cu o pondere de circa 16,8%. Printre cele mai defavorabile structuri pe vîrste ale populației, în profilul teritorial, este cea caracteristică regiunii de dezvoltare Nord, în care, pe lîngă deficitul populației tinere, cu cota de 16,7% (față de cota normală de 20,8%), se constată și un exces al populației vîrstnice (20,2% față de cota normală de 16,7%).

În profilul teritorial, perioada 2009–2014 a fost caracterizată de creșteri continue ale efectivului populației vîrstnice, care s-au manifestat foarte intens în municipiul Chișinău (circa 10%), în UTA Găgăuzia (7,7%), în regiunea de dezvoltare Centru (6,4%) și în regiunea de dezvoltare Sud (6%), în timp ce în regiunea de dezvoltare Nord creșterea populației vîrstnice a înregistrat 2,6%. În același timp pot fi surprinse reduceri mai consistente ale populației tinere, cu precădere în regiunile de dezvoltare Sud și Nord (3,7% și, respectiv, 3,1%), însoțite de reduceri mai puțin importante ale populației adulte – între 1,2% (în regiunea de dezvoltare Nord) și 0,2% (în municipiul Chișinău).

Îmbătrînirea demografică. Creșterea ponderii populației vîrstnice în populația totală determină fenomenul de îmbătrînire demografică a populației, care, la începutul anului 2015, a înregistrat un nivel de circa 16,2%, în condițiile în care nivelul de 12% se consideră deja prag-limită de îmbătrînire demografică. Prin urmare, toate regiunile de dezvoltare dispun de populații

⁴ Ponderi medii pentru perioada 2009–2014.

îmbătrânite din punct de vedere demografic, cu precădere regiunea de dezvoltare Nord, în care coeficientul îmbătrânirii a fost unul excesiv, care tinde lent spre nivelul critic de 20%. Perioada 2009–2014 este caracterizată de o aprofundare continuă a îmbătrânirii demografice a populației republicii, care a crescut de la 13,7% în 2009 la 15,7% în 2014 (cu 2 p.p.), cu diferențe moderate în profil teritorial. Astfel, cea mai defavorabilă dinamică se observă în municipiul Chișinău (2,8 p.p.), în timp ce regiunii de dezvoltare Nord îi corespunde cea mai mică creștere – de numai 1,3 p.p.

Sporul natural. În anul 2014, rata de natalitate de circa 10,9‰, cu valori cuprinse între minima de 8,9‰, în municipiul Chișinău, și maxima de 12,1‰, în regiunea de dezvoltare Centru, este depășită de rata de mortalitate de 11,1‰, cu valoarea maximă specifică în regiunea de dezvoltare Nord (13‰) și minimă în municipiul Chișinău (7,8‰), ceea ce determină un spor natural negativ, cu valori mai accentuate în regiunea de dezvoltare Nord (cu 2,3‰). Perioada analizată (2009–2014) este caracterizată de o reducere mai consistentă a ratei brute de mortalitate (cu 0,14‰ anual) comparativ cu scăderea ratei brute de natalitate (cu 0,1‰ anual), fapt care poate conduce în următoarea perioadă la un spor natural pozitiv.

Mobilitatea spațială internă a populației din republică a fost caracterizată în 2013 de un pol receptor, localizat în municipiul Chișinău, cu o rată în creștere a migrației interne de 6,2‰, în timp ce în regiunile de dezvoltare plecările populației depășesc sosirile, acestea servind drept emițători ai fluxului de emigranți spre municipiul Chișinău. Printre cele mai afectate regiuni de dezvoltare din punct de vedere al ratei sporului migrator sînt cele de Sud (populația fiind în scădere cu 2,5‰) și Centru (populația fiind în scădere cu 2,2‰). Este important de menționat creșterea intensității proceselor migrației interne, constatată în ultimii 4 ani.

Participarea populației Republicii Moldova la activitatea economică⁵ este caracterizată de o intensitate destul de mică, redată prin rata activității economice de circa 41,2%, aceasta înregistrînd în ultimii 10 ani o descreștere, dar cu tendință de stabilizare. Cea mai favorabilă situație este atestată în municipiul Chișinău (51,4%), pe cînd în regiunea de dezvoltare Sud se observă cea mai mică rată a activității (34,3%). O situație similară poate fi observată și în cazul ratei de ocupare, care a înregistrat în anul 2014 39,6%, cu o intensitate mai mare în municipiul Chișinău (48,5%) și una mai mică în regiunea de dezvoltare Sud (33,1%). O comparație dintre rata activității economice și rata de ocupare indică o situație mai defavorabilă a ocupării față de activitatea economică în municipiul Chișinău, în timp ce cea mai favorabilă situație este valabilă pentru regiunea de dezvoltare Nord. În 2014 șomajul în Republica Moldova a atins cota de 3,9% și s-a manifestat mai intens în municipiul Chișinău, unde rata medie a șomajului pentru perioada 2007–2014 a fost de circa 7,7%, aceasta fiind mai mică în regiunea de dezvoltare Nord (4,3%). Dinamica șomajului, după perioada de criză economică și financiară, este în descreștere în toate regiunile de dezvoltare din republică.

1.4.2. *Serviciile publice pe regiune*

Învățămîntul preșcolar. Creșterea natalității în ultimii 12 ani a condus la majorarea numărului copiilor care frecventează instituțiile preșcolare. În anul 2014 în aceste instituții au fost înscriși 147,7 mii de copii, ceea ce depășește cu circa 57,7% numărul copiilor din grădinițe în anul 2000 și cu circa 14% pe cel al copiilor din grădinițe în anul 2005. Tendința pozitivă a fost mai evidentă în mediul urban comparativ cu cel rural, în special în municipiul Chișinău și în regiunea de dezvoltare Centru. Majorarea numărului de copii de vîrstă preșcolară a determinat și creșterea numărului de grădinițe, cu 28% în 2014 față de 2000 și cu 12% față de 2005, fenomen care s-a observat mai bine în regiunea de dezvoltare Centru.

În învățămîntul primar și secundar general din ultimii 5 ani s-a redus atît numărul de elevi, cît și numărul instituțiilor de învățămînt. În anul 2014, comparativ cu anul 2009, efectivele de elevi s-au micșorat în medie cu 15%. În mediul rural, diminuarea numărului de elevi (cu 20%) este mai semnificativă față de mediul urban (8%). Cea mai mare scădere la acest capitol s-a înregistrat în

⁵ Indicatorii privind relația populației cu piața muncii provin din Ancheta forței de muncă, care se obțin în baza cercetării statistice selective asupra gospodăriilor populației, după zone statistice (diferite nesemnificativ de regiunile de dezvoltare).

UTA Găgăuzia și în regiunea de Sud (cu 23% și, respectiv, cu 19%), iar în regiunile Nord și Centru – cu 16%. Procesul de optimizare a rețelei instituțiilor de învățământ secundar general a avut drept rezultat o reducere a numărului instituțiilor școlare în ultimii 5 ani cu circa 9%.

În perioada analizată a suportat o recesiune și **învățământul profesional tehnic**. Astfel, numărul elevilor din școlile profesionale s-a redus în ultimii 10 ani cu circa 30%, în timp ce numărul instituțiilor corespunzătoare a scăzut cu mai mult de 1/5 (22%). Învățământul profesional tehnic în colegii a fost afectat mai puțin, numărul elevilor reducându-se doar cu 10%, iar numărul de instituții – cu circa 12%.

Reduceri semnificative în ultimii 10 ani s-au produs și în învățământul superior, care a pierdut circa 11% din numărul de instituții și circa 29% din numărul total de studenți.

În anul 2013, **rețeaua instituțiilor medico-sanitare** includea 945 de instituții de asistență medicală primară și specializată, 42 de instituții sanitar-epidemiologice, 96 de policlinici sau puncte medicale independente și 138 de stații, substații și puncte de asistență medicală urgentă. În perioada de referință au fost atestate 85 de spitale, dintre care 72 sau 85% reprezintă instituții de stat. Sectorul spitalicesc este format din 40% de spitale de tip raional, 12% de tip municipal și circa 36% de tip republican. Pe regiuni de dezvoltare, constatăm o evoluție constantă a numărului de spitale, excepție făcând regiunea Centru și municipiul Chișinău – cu o creștere de 11% și, respectiv, de 8%. Există disparități semnificative între regiunile de dezvoltare în **asigurarea cu medici**. Instituțiile medico-sanitare care înregistrează cel mai mare deficit de cadre medicale superioare sînt amplasate în regiunea Sud (doar 78% dintre acestea sînt asigurate) și Centru (81,2%), în timp ce municipiul Chișinău atrage cel mai mare număr de profesioniști (92,2%).

Protecție socială. Procesul de îmbătrînire a populației și scăderea ratei de natalitate, incapacitatea financiară a persoanelor social vulnerabile de a face față condițiilor din societate ridică probleme pentru societate în ansamblu și impun schimbarea radicală a viziunilor de perspectivă ale cetățenilor și statului. În anul 2013 pensionarii reprezentau 659,6 mii de persoane sau 53,3% din populația activă, numărul lor fiind în creștere cu 6% față de 2009. În perioada de referință, pentru deservirea vîrstnicilor și persoanelor inapte de muncă activează secții de asistență socială la domiciliu (110) și lucrători sociali de deservire (2442), numărul lor fiind în descreștere cu 25% și, respectiv, cu 5%.

Pentru persoanele cu dizabilități, în republică își desfășoară activitatea 6 case-internat în care se află 1999 de persoane (bătrîni și persoane mature cu dizabilități) și 2 case-internat în care sînt internați 551 de copii cu dizabilități. La 100 000 de locuitori revin 419,3 persoane (≥ 18 ani) cu dizabilitate primară sau cu 17% mai puțin decît în 2009, cele mai multe fiind înregistrate în regiunile Centru (354,6 persoane) și Nord (348,9 persoane).

Pentru alimentarea persoanelor din categoriile social vulnerabile activează 99 de cantine de ajutor social, cu 31% mai puțin decît în anul 2009. Numărul persoanelor care beneficiază lunar de serviciile cantinelor de asemenea este în descreștere – cu 15% față de 2009, constituind 4996 de persoane în 2013.

Cuantumul mediu al pensiei pentru limita de vîrstă în anul 2013 este în creștere, constituind 1049,2 lei sau cu 31% mai mult decît în 2009, dar se situează sub nivelul mărimii minimului de existență pentru pensionari (79,1%) și sub nivelul cheltuielilor medii lunare de consum ale populației (59%).

1.4.3. Disparități în venitul și consumul populației, indicatorii de sărăcie

În perioada 2009–2013, **venitul mediu lunar disponibil per locuitor** a înregistrat o creștere în toate regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova. Cele mai mari valori ale acestui indicator se înregistrează în municipiul Chișinău, fiind, în medie, de 1,6 ori mai mari decît în celelalte regiuni de dezvoltare. După municipiul Chișinău, cele mai mari venituri sînt înregistrate în regiunea de dezvoltare Nord, care sînt mai mari cu 5–10% comparativ cu regiunile de dezvoltare Centru și Sud.

Odată cu creșterea veniturilor disponibile medii lunare ale populației, în perioada 2009–2013 au crescut și **cheltuielile medii lunare** de consum în toate regiunile de dezvoltare. Cele mai mari cheltuieli medii lunare de consum se înregistrează în municipiul Chișinău, iar cele mai mici

cheltuieli sînt înregistrate în regiunea de dezvoltare Sud. Regiunile de dezvoltare Centru și Nord înregistrează practic aceleași valori în fiecare an (cu variații de 10–20 de lei).

În perioada 2009–2014, evoluția nivelului sărăciei înregistrează o tendință descrescătoare în toate regiunile de dezvoltare, iar ponderea populației aflate sub pragul național absolut al sărăciei (rata sărăciei absolute) s-a redus de la 26,3% în 2009 la 11,4% în 2014. Regiunile de dezvoltare Sud și Centru reprezintă cele mai sărace regiuni din republică, iar municipiul Chișinău este cel mai puțin afectat de sărăcie. În anul 2014, în regiunea de dezvoltare Sud rata sărăciei a înregistrat valoarea de 17,6%, în regiunea de dezvoltare Centru – 14%, în regiunea de dezvoltare Nord – 12,5%, în municipiul Chișinău – 2,1%.

1.4.4 Fondul de locuințe și construcțiile

Fondul locativ al Republicii Moldova la sfîrșitul anului 2013 a constituit 80614,6 mii m², dintre care 31719,4 mii m² sau 39,3% reprezintă localitățile urbane și 48895,2 mii m² sau 60,7% – localitățile rurale. Fondul locativ a avut 1318,4 mii apartamente, dintre care 57,8% în localitățile rurale. Din numărul total al apartamentelor existente, 10,5% revin apartamentelor cu o cameră, 32,2% – celor cu două camere, 36,3% – celor cu trei camere, 21,0% – celor cu patru și mai multe camere. Cele mai multe locuințe se află în proprietatea privată a cetățenilor și persoanelor juridice, constituind 97,6% din totalul fondului locativ al Republicii Moldova.

Fondul locativ al Republicii Moldova este construit preponderent pînă în anii 1990 și lipsește performanța energetică a clădirilor, în special a blocurilor cu mai multe etaje. Cheltuielile de consum medii lunare per persoană pentru întreținerea locuinței în 2013 au constituit 341 lei sau 19% din cheltuielile de consum, în creștere cu 73% față de 2009. Cele mai mari cheltuieli de întreținere a locuințelor sînt înregistrate în Chișinău (452,3 lei) și regiunea de dezvoltare Nord (321,3 lei), iar cele mai mici în regiunea de dezvoltare Sud (282,2 lei). Îmbunătățirea eficienței energetice a proprietăților locative va contribui semnificativ la reducerea costurilor și a consumului de energie pentru termoficare și prepararea apei calde.

Suprafața locuibilă per persoană pe republică este în creștere, atingînd în anul 2013 o cifră medie de 15,59 m² (față de 15,28 m² în 2009). Cea mai ridicată valoare a suprafeței locuibile per persoană se înregistrează în regiunea Nord, unde unui locuitor îi revin 16,86 m² de suprafață locuibilă sau cu 1,07 m² mai mult decît în regiunea Centru. În regiunea Sud se înregistrează cea mai mică suprafață și constituie 15,6 m². Analizată în profil teritorial și pe medii de rezidență, suprafața medie de locuit ce revine unei persoane în localitățile rurale are valori cuprinse între 16,8 și 33,7 m² și mai mari decît în mediul urban, excepție făcînd Chișinău, Bălți, Taraclia.

1.4.5. Acces la servicii și utilități

În prezent, Republica Moldova este asigurată cu infrastructură suficientă în raport cu suprafața și numărul populației. Cu toate că există suficientă capacitate pentru transport și logistică, starea infrastructurii existente reprezintă problema-cheie.

Actualmente, rețeaua infrastructurii de transport:

a) este dezvoltată suficient și acoperă întreg teritoriul țării, dar necesită investiții majore pentru reabilitare și modernizare;

b) în unele zone în care se preconizează creștere economică, poate fi extinsă conform cerințelor traficului⁶.

Rețeaua de drumuri publice a țării constituie 10544 km. Dintre aceștia, la momentul actual, 9344 km (3336 km de drumuri naționale și 6008 km de drumuri locale) sînt gestionați de Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor, iar 1200 km sînt provizoriu gestionați de administrația publică din partea stîngă a rîului Nistru. Adițional, aproximativ 32000 km de străzi, căi de acces și drumuri comunale sînt gestionați de administrația publică locală.

Conform ultimelor date, din cei 9344 km de drumuri, 94,5% din drumurile naționale și 46,1% din cele locale au îmbrăcăminte rutieră permanentă și semipermanentă (beton asfaltic, beton de ciment, mixturi bituminoase executate *in situ*), ponderea acestora constituind 62,7% din întreaga

⁶Strategia de transport și logistică pe anii 2013–2022, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr. 827 din 28 octombrie 2013.

rețea. Densitatea rețelei rutiere – de 314 km la 1000 km² și 2,6 km la 1000 de persoane este considerată suficientă pentru o țară cu un nivel de dezvoltare ca al Republicii Moldova. În prezent, circa 53% din drumurile naționale sînt în stare foarte bună, bună sau mediocră, în timp ce 47% din drumuri sînt în stare rea și foarte rea.

Infrastructura de drumuri disponibile raportate la suprafața raioanelor indică disparități resimțite în plan regional. Evident, centrele urbane mari dispun de cea mai densă rețea de drumuri, orașul Chișinău avînd la acest capitol mai mult de două ori decît restul regiunilor, urmat de municipiul Bălți, cu o densitate de 51 km drumuri la 100 km². În afară de municipii, în plan regional, densitatea rețelei de drumuri publice variază între 22 și 40 km per 100 km², regiunea de dezvoltare Nord dispunînd de o densitate de 34 km per 100 km², comparativ cu 31 km în regiunea de dezvoltare Centru și 28 km per 100 km² în regiunea de dezvoltare Sud. UTA Găgăuzia este unitatea administrativ-teritorială cu cea mai puțin densă rețea de drumuri publice – 22 km de drum per 100 km².

Urbanizarea republicii determină discrepanțe mari între marile urbe și restul țării, fiind la fel de mari între regiuni și între raioane în ceea ce privește numărul de drumuri disponibile. **Nivelul de exploatare a drumurilor** în municipiile Chișinău și Bălți este unul extrem de înalt, comparativ cu restul regiunilor de dezvoltare. Raportat la lungimea drumurilor disponibile, municipiul Chișinău înregistrează peste 700 mii de pasageri per km de drum, transportați pe parcursul anului 2013, ceea ce este de 3,5 ori mai mult față de municipiul Bălți și de sute de ori mai mult față de celelalte regiuni de dezvoltare. În ceea ce privește transportarea mărfurilor, discrepanțele sînt la fel de mari.

Disponibilitatea resurselor de apă în Republica Moldova⁷ este la un nivel critic, aspect care afectează capacitatea de dezvoltare economică a țării. Volumul apei de suprafață din Republica Moldova este estimat la aproximativ 1,32 miliarde m³. Rezervele regenerabile de apă subterană sînt estimate la 3,478 milioane m³, dintre care 2,138 milioane m³ sînt aprobate de Comisia de stat pentru rezervele de substanțe minerale utile. Dintre acestea circa 2,121 milioane m³ sînt utilizate de populație ca apă potabilă.

Conform Strategiei de alimentare cu apă și sanitație, populația deservită de sistemul public de alimentare cu apă în anul de referință 2012 a fost de circa 1,5 milioane de persoane, ceea ce reprezintă 42,1% din populația țării (68,9% din populația urbană și 22,7% din populația rurală). Cea mai mare pondere a populației deservite de sistemul public de alimentare cu apă se înregistrează în UTA Găgăuzia – 66,6% și municipiul Chișinău – 66,4%, urmate de regiunile Sud – 48,8%, Nord – 30,5% și Centru – 27,4%. Numărul populației cu acces la servicii de canalizare a constituit 761 mii de persoane, ceea ce reprezintă 21,4% din totalul populației, inclusiv 50,1% în localitățile urbane și numai 1,0% în localitățile rurale. Cea mai mare pondere a populației cu acces îmbunătățit la servicii de canalizare este înregistrată în regiunea Nord – 23,4%, urmată de regiunile Centru – 10,2% , Sud – 6,7% și UTA Găgăuzia – 2,2%.

Diferențele înregistrate între regiuni privind **infrastructura serviciului de alimentare cu apă și de canalizare**⁸ implică abordări specifice în dezvoltarea regională. Regiunea de dezvoltare Sud dispune, aparent, de cea mai densă infrastructură de apeducte, cu cea mai înaltă pondere a gospodăriilor casnice conectate. În același timp, înregistrăm situații inverse în ceea ce ține de densitatea rețelelor de canalizare. Cea mai densă rețea există în regiunile de dezvoltare Nord și Centru (cîte 10,6 localități per sistem), însă semnificativ mai scăzut față de regiunea de dezvoltare Sud (11,8 localități per rețea).

În ceea ce privește **funcționalitatea apeductelor**, regiunile de dezvoltare Sud și Centru înregistrează niveluri mai înalte – 94,5% și, respectiv, 92,9% din sistemele disponibile sînt funcționale – comparativ cu regiunea de dezvoltare Nord, cu doar 86,8% din sistemele disponibile funcționale. În schimb, în această regiune nivelul de **funcționalitate a sistemelor de canalizare** este

⁷Strategia de alimentare cu apă și sanitație (2014–2028), aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr.199 din 20 martie 2014.

⁸Notă analitică „Sistemele de aprovizionare cu apă și canalizare în profil teritorial”, material elaborat în baza datelor statistice ale Biroului Național de Statistică, cu suportul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și al Guvernului României, și diseminat în cadrul Proiectului Comun ONU „Consolidarea Sistemului Statistic Național”.

cel mai înalt – 70,3%, pe cînd în regiunea de dezvoltare Sud doar unul din două sisteme este funcțional (52,2%). UTA Găgăuzia înregistrează la acest capitol rata maximă de funcționare a sistemelor de apeduct (100%) și o rată de funcționare a sistemelor de canalizare comparabilă cu regiunea de dezvoltare Sud (55,6%).

Accesul populației la servicii de alimentare cu apă și de canalizare poate fi analizat nu doar pornind de la disponibilitatea sistemelor respective în localitate, dar și avînd în vedere posibilitatea populației de a beneficia de aceste servicii. Dotarea fondului locativ cu servicii centralizate de alimentare cu apă și de canalizare variază între 7% (fond locativ dotat) în raionul Telenești și 69% în UTA Găgăuzia, 83% în municipiul Bălți și 97% în municipiul Chișinău.

În cadrul regiunilor de dezvoltare, regiunea Nord se remarcă printr-o evoluție scăzută în ceea ce privește serviciile de alimentare cu apă și de canalizare (între 16% și 28%), avînd și un nivel scăzut de dotare.

O schimbare semnificativă se constată în regiunea de dezvoltare Sud, unde se face remarcant raionul Cantemir, cu un nivel de peste două ori mai mic decît liderul din regiune și cu 11% mai mic decît următorul raion din regiune. Cel mai mare nivel de dotare este înregistrat în raionul Căușeni, unde 69% din fondul locativ este dotat cu apeduct și 60% – cu canalizare.

Cea mai înaltă rată de dezvoltare a serviciilor este înregistrată în regiunea de dezvoltare Centru – de la 7% în raionul Telenești la 54% în raionul Anenii Noi.

În special este limitat accesul la apeduct și canalizare pentru populația din mediul rural (de circa 2,5 ori mai mic față de mediul urban). Lipsa accesului la apeducte este compensată aproape în întregime de fîntîni.

Gestionarea deșeurilor⁹ rămîne a fi o altă problemă dificilă și nerezolvată pentru Republica Moldova. Agravarea problemei deșeurilor, în special a deșeurilor menajere solide, este generată de modul defectuos în care se acționează la diferite etape de procesare a deșeurilor.

Deși în prezent există servicii specializate de salubritate în municipii, în toate centrele raionale, inclusiv în orășelele mici, gestionarea deșeurilor municipale fiind realizată în mod organizat, prin intermediul acestor servicii (care lucrează pe bază de contract cu generatorii individuali), acest sistem acoperă numai 60–90% din totalul generatorilor de deșeuri municipale din mediul urban.

În mediul rural, de cele mai multe ori, nu există servicii organizate pentru gestionarea deșeurilor, transportul la locurile de depozitare fiind realizat în mare parte individual de către generatori. Actualmente se atestă o tendință pozitivă de a crea servicii de colectare a deșeurilor și în mai multe localități rurale.

Cea mai frecventă metodă de tratare a deșeurilor menajere este depozitarea pe sol, ceea ce reprezintă o sursă importantă de poluare a solului și a apelor subterane. În acest context, salubritatea localităților, managementul deșeurilor menajere sînt obiective importante ale structurilor guvernamentale și locale. Anual, prin intermediul serviciilor de salubritate din localitățile urbane, se transportă la depozitele de deșeuri menajere solide circa 1860–2512 mii m³ de deșeuri (anii 2010–2013).

Depozitele actuale de deșeuri nu sînt utilizate corespunzător: nu se compactează și nu se acoperă periodic cu materiale inerte în vederea prevenirii incendiilor, a răspîndirii mirosurilor neplăcute; nu există un control strict al calității și cantității deșeurilor care sînt evacuate per depozit; nu există facilități pentru recuperarea biogazului produs sau pentru recuperarea/tratarea filtratului; drumurile de acces spre depozite și în interiorul acestora nu sînt întreținute, mijloacele de transport nu sînt spălate la ieșirea de pe depozite; depozitele nu dispun de împrejmuire, cu intrare corespunzătoare și panouri de avertizare. Circa 865 de depozite existente pentru eliminarea deșeurilor nu corespund standardelor internaționale de mediu, ceea ce reprezintă o amenințare pentru

⁹Strategia națională de gestionare a deșeurilor în Republica Moldova pentru anii 2013–2027, aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr. 248 din 10 aprilie 2013.

sănătatea publică și resursele de mediu, cu excepția a 5–7 depozite, care corespund cerințelor de protecție a mediului¹⁰.

Alt aspect negativ al gestionării neadecvate a deșeurilor este acela că multe materiale reciclabile și utile sînt depozitate împreună cu cele nereciclabile, astfel pierzîndu-se o mare parte a potențialului lor util (hîrtie, sticlă, metale, materiale plastice). Fiind amestecate și contaminate din punct de vedere chimic și biologic, recuperarea acestora este dificilă.

Deșeurile rămîn a fi o sursă importantă de poluare a mediului în Republica Moldova atît timp cît nu se întreprind măsuri concrete pentru stabilirea unui management adecvat al deșeurilor, în baza unui cadru legislativ, normativ și tehnic, în conformitate cu principiile directivelor Uniunii Europene.

Sectorul de comunicații electronice a înregistrat o creștere moderată pe parcursul ultimilor ani. Această evoluție a fost determinată, în principal, de dezvoltarea ascendentă a pieței serviciilor de acces la internet, la puncte fixe și mobile, care a devenit principalul motor al sectorului. În schimb, piața de telefonie mobilă și-a încetinit evoluția, iar piața de telefonie fixă continuă să se afle în recesiune.

1.5. Dezvoltarea economică

De regulă, dezvoltarea regională este determinată de dinamica economică favorabilă, menită să asigure o diversificare optimă a activităților economice, stimularea procesului investițional, reducerea șomajului și îmbunătățirea nivelului de trai al locuitorilor regiunii.

Activitatea agenților economici. În anul 2013, în Republica Moldova erau înregistrate circa 52,2 mii de întreprinderi, dintre care au raportat activități economice și financiare (întreprinderi active) circa 90%, cu un efectiv mediu de circa 525,2 mii de angajați și cu o valoare a vânzărilor de circa 232,9 miliarde de lei. Mai mult de jumătate (56%) dintre întreprinderile active au raportat în 2013 pierderi, iar cel mai des au înregistrat un rezultat financiar negativ microîntreprinderile și întreprinderile mici (circa 96% din numărul întreprinderilor cu pierderi).

În 2014 numărul întreprinderilor înregistrate a atins cota de 53,7 mii (cu 3% mai mult față de 2013), creșterea cea mai mare fiind specifică regiunii de dezvoltare Sud (cu 4,1% mai mult), în timp ce UTA Găgăuzia a pierdut circa 3,6% din efectivul întreprinderilor înregistrate. În structura întreprinderilor pe regiuni s-au produs modificări nesemnificative, municipiului Chișinău revenindu-i, ca și mai înainte, circa 66% din numărul total de întreprinderi, regiunii de dezvoltare Centru – 15%, regiunii de dezvoltare Nord – 12%, regiunii de dezvoltare Sud și UTA Găgăuzia – cîte 5,1% și, respectiv, 2,5%. Ca și în anul anterior au declarat activități circa 90% dintre întreprinderi, iar gradul maxim de activitate l-au înregistrat întreprinderile din regiunea de dezvoltare Nord (96,4% dintre întreprinderile localizate aici), din UTA Găgăuzia (94,6%) și din regiunea de dezvoltare Sud (92,8%), în timp ce în municipiul Chișinău au fost active numai 89% dintre întreprinderile înregistrate.

Numărul mediu de salariați s-a redus cu circa 1%, iar cele mai afectate de reducere au fost UTA Găgăuzia (cu 7% mai puțin) și regiunea de dezvoltare Sud (cu 5% mai puțin). Veniturile din vânzări în 2014 au crescut cu 13%, situație atenuată de reducerea valorii profiturilor cu circa 11%. În cea mai favorabilă situație s-au situat întreprinderile din regiunea de dezvoltare Sud, al căror profit s-a majorat cu circa 90% în condițiile unei creșteri a veniturilor din vânzări cu circa 9%, iar în cea mai defavorabilă situație s-au aflat întreprinderile din municipiul Chișinău, al căror profit însumat s-a redus cu circa 30%, în timp ce veniturile din vânzări au sporit cu circa 14%. Cu toate acestea, ponderea mai mare a profiturilor în veniturile din vânzări, asociată numărului mai mic de salariați, pune în evidență situația mai favorabilă a întreprinderilor din UTA Găgăuzia, în care, în anul 2014, s-a înregistrat un profit de circa 14,5 mii de lei per salariat, urmată de regiunea de dezvoltare Centru – cu circa 13,1 mii de lei per salariat, în capătul listei plasîndu-se municipiul Chișinău și regiunea de dezvoltare Nord – cu profituri de circa 5,8 și, respectiv, 5,0 mii de lei per salariat.

¹⁰ „Programul regional sectorial de management al deșeurilor solide”, document elaborat în cadrul proiectului „Modernizarea serviciilor publice locale în Republica Moldova”

Agregate macroeconomice. Conform datelor statistice, PIB-ul Republicii Moldova, în anul 2014, a înregistrat o valoare de 105,1 miliarde de lei (prețuri comparabile), în condițiile unei creșteri a volumului fizic al PIB-ului cu circa 4,4% și a prețurilor cu 4,6%. Valoarea adăugată brută a reprezentat în structura PIB-ului circa 84%, iar impozitele nete pe produse au atins o cotă de 16%. Circa 1/3 din valoarea adăugată brută a fost reprezentată de producția de bunuri, în timp ce serviciile au reprezentat circa 2/3 din valoarea adăugată brută. În structura valorii adăugate brute se detașează (G) Comerțul cu ridicata și cu amănuntul, repararea autovehiculelor, motocicletelor, a bunurilor casnice și personale, cu ponderea de circa 16,5% (cu 2,86 p.p. mai mult comparativ cu 2013), (A) Agricultură, economia vânatului și silvicultura, (B) Pescuitul, piscicultura, cu o pondere însumată de circa 15% (cu 2,93 p.p. mai mult) și (D) Industria prelucrătoare, cu ponderea de 14,4% (cu 2,67 p.p. mai mult).

În structura PIB-ului, după elementele de consum, **consumul final** a depășit valoarea PIB-ului cu 10% (110% față de PIB), formarea brută de capital a reprezentat circa 26% (construcțiile 16%), în timp ce **exportul net de bunuri și servicii** a contribuit la diminuarea PIB-ului cu circa 36%. În aceste condiții, Republica Moldova reprezintă un stat în care se pune accentul pe consum, iar mai mult de 1/3 din consum și investiții provine din import.

Cu regret, statisticile oficiale ale Biroului Național de Statistică nu oferă informații privind aspectele regionale ale agregatelor macroeconomice, astfel încât abordările ulterioare vor fi fundamentate pe indicatori disponibili sub aspect teritorial. Abordarea diferențiată a indicatorilor privind activitatea întreprinderilor în profil teritorial indică disparități majore după regiunile de dezvoltare. Astfel, mai mult de 2/3 dintre întreprinderi își au sediul în municipiul Chișinău, realizând mai puțin de 3/4 din veniturile din vânzări (circa 73,3%), la celălalt pol plasându-se regiunea de dezvoltare Sud, cu o cotă de numai 5,1% din numărul total de întreprinderi și o pondere a veniturilor din vânzări de numai 3,1%. Și distribuția pe sectoare de activitate este relativ diferită de structura sectorială la nivel de țară, fapt datorat specificului activității agenților economici din Chișinău. Conform numărului întreprinderilor care activează în cele 4 regiuni de dezvoltare, se menține orientarea spre activitatea comercială, urmată fiind de sectorul agricol (în regiunile de dezvoltare Nord și Sud) și industria prelucrătoare (regiunea de dezvoltare Centru).

Venitul din vânzări. Dinamica diferită a indicatorilor absoluți, cu o capacitate redusă de comparație, implică în caracterizarea gradului de dezvoltare economică a regiunilor de dezvoltare utilizarea unor indicatori de intensitate, precum productivitatea (veniturile din vânzări per angajat, venituri din vânzări sau profitul realizat per lucrător), în timp ce efectul creșterii prețurilor poate fi eliminat prin exprimarea indicatorilor de rezultate în prețurile anului de bază (2005). Astfel, cele mai mari performanțe în activitatea economică, în anul 2014, pot fi sesizate în municipiul Chișinău (circa 289,5 mii de lei venituri din vânzări per angajat la prețurile din 2005), pe când cele mai modeste rezultate pot fi surprinse în regiunea de dezvoltare Sud (circa 114,7 mii de lei venituri din vânzări per angajat). Cu toate acestea, municipiul Chișinău este caracterizat de cea mai lentă dinamică a productivității (2005–2014), iar cele mai mari și stabile performanțe se fac observate în regiunea de dezvoltare Centru.

Profilul regiunilor după activitatea economică. Diferențierea regiunilor de dezvoltare după indicatorii de rezultate, combinată cu activitatea economică, permite evidențierea profilului regiunilor de dezvoltare după activitatea economică. Astfel, dacă se face abstracție de activitățile financiare în care se înregistrează un profit excesiv per angajat (în special în UTA Găgăuzia – cu 3,9 mii de lei per angajat și în municipiul Chișinău – cu 118,5 mii de lei per angajat), pot fi surprinse următoarele specializări ale regiunilor de dezvoltare:

- 1) municipiul Chișinău – (E) Energie electrică și termică, gaze și apă, (O) Alte activități de servicii colective, sociale, și personale;
- 2) regiunea de dezvoltare Nord – (C) Industria extractivă și (A) Agricultură, economia vânatului și silvicultura, (F) Construcții;
- 3) regiunea de dezvoltare Centru – (G) Comerțul cu ridicata și cu amănuntul, repararea autovehiculelor, motocicletelor, a bunurilor casnice și personale; (M) Învățământ;

4) regiunea de dezvoltare Sud – (D) Industria prelucrătoare, (B) Pescuitul, piscicultura.

Investițiile reprezintă unul dintre cele mai importante elemente de cheltuieli reproductive, menit să asigure o dezvoltare regională durabilă. În anul 2013, investițiile totale în active materiale pe termen lung au însumat circa 20,8 miliarde de lei (circa 18,6% din PIB), ceea ce a reprezentat o valoare medie pe republică de circa 5,9 milioane de lei per locuitor, cu diferențe semnificative în profilul teritorial.

Astfel, în seria datelor privind investițiile se detașează puternic municipiul Chișinău, cu o valoare de circa 16,1 milioane de lei per locuitor, în timp ce în regiunea de dezvoltare Sud investițiile per locuitor au fost de numai circa 2,76 milioane de lei. Municipiul Chișinău și regiunea de dezvoltare Centru sînt caracterizate de dinamici pozitive, accentuate și stabile ale investițiilor în active materiale pe termen lung (ritmul mediu anual fiind în creștere cu 15,8% și, respectiv, cu 13,9%), în celelalte regiuni dinamica fiind mai lentă. În UTA Găgăuzia investițiile sînt în descreștere (cu 8,8% în medie pe an).

Analiza indicatorilor cu privire la activitatea economică evidențiază în același timp necesitatea intervenției orientate spre sporirea performanțelor și a competitivității întreprinderilor mici și mijlocii, în special în regiunile în care sînt înregistrate valori scăzute, în condițiile în care cota-parte a acestor întreprinderi din Republica Moldova în PIB este de circa 28,3%.

Activitatea agenților economici în profil teritorial rămîne a fi o sursă semnificativă de venit pentru administrațiile locale, în contextul în care în regiunea de dezvoltare Nord 31,8% din defalcările de la impozitele și taxele de stat provin din impozitul pe venit al persoanelor juridice. În regiunile de dezvoltare Centru și Sud acest indicator atinge cote mai mari – de 45,1% și, respectiv, 33,7%.

1.5.1. Producția industrială

Datele pe regiuni de dezvoltare atestă faptul concentrării activităților industriale în proporție de 63,0% în municipiul Chișinău, 16,9% – în regiunea de dezvoltare Nord și 14,7% – în regiunea de dezvoltare Centru. Regiunile de dezvoltare Sud și UTA Găgăuzia dețin cele mai mici ponderi în totalul producției pe țară – 3,1% și, respectiv, 2,3%. În cadrul regiunilor de dezvoltare, cea mai mare pondere a producției livrate pe piața externă o dețin întreprinderile situate pe teritoriul UTA Găgăuzia – 70,0% și cele din regiunea de dezvoltare Sud – 60,9%, urmate de regiunea de dezvoltare Centru – 52,7%.

1.5.2. Turismul

Cu o populație de circa 3,5 milioane de locuitori, Republica Moldova este vizitată anual de circa 2,3 milioane de cetățeni străini¹¹. Repartizarea fluxurilor de vizitatori străini se prezintă astfel: din România și Uniunea Europeană – circa 33%, din Ucraina și alte țări ale CSI – circa 57%. Din numărul total de vizitatori, 10% intră în țară prin Aeroportul Internațional Chișinău.

În topul primelor 10 țări din care provin turiștii care vizitează Republica Moldova, după frecventarea structurilor de primire turistică în anul 2014, sînt: România, Ucraina, Rusia, SUA, Italia, Germania, Turcia, Marea Britanie, Polonia și Franța.¹²

Cele mai solicitate destinații turistice sînt monumentele culturale, cramele, mănăstirile, cetățile, rezervațiile naturale și pensiunile rurale, care formează oferta generală pentru turismul intern și receptor. La momentul actual sînt promovate preponderent 20 de rute turistice naționale și 7 rute ale vinului. Totodată, turismul intern și receptor este încă destul de slab dezvoltat.

Conform datelor Agenției Turismului, la începutul lunii iulie 2015 își desfășurau activitatea 414 agenții de turism și turoperatori. Din numărul total, 366 (81%) activau în Chișinău, 25 (6%) – în regiunea de dezvoltare Nord (18 dintre aceștia activau în Bălți), 13 (3%) – în regiunea de dezvoltare Centru, 7 – în regiunea de dezvoltare Sud și 3 – în UTA Găgăuzia. În 15 raioane (Basarabeasca, Briceni, Criuleni, Dondușeni, Dubăsari, Fălești, Florești, Glodeni, Leova, Nisporeni, Sîngerei, Șoldănești, Ștefan Vodă, Taraclia și Telenești) nu activează nicio agenție de turism.

¹¹Conform datelor furnizate de Poliția de Frontieră, 2014.

¹²Conform datelor furnizate de Biroul Național de Statistică.

La finele anului 2014 își desfășurau activitatea 275 de structuri de primire turistică cu servicii de cazare și servire a mesei. Din numărul total, 45% erau amplasate în Chișinău, 18% – în regiunea de dezvoltare Nord, 24% – în regiunea de dezvoltare Centru, 8,7% – în regiunea de dezvoltare Sud și 4,3% – în UTA Găgăuzia. În raioanele Basarabeasca, Cantemir și Strășeni nu există nicio unitate de cazare. Pensiuni turistice activează doar în 7 raioane din 32, ceea ce reprezintă mai puțin de un sfert din total. Această situație însă nu este favorabilă pentru deservirea în afara capitalei a fluxului existent de turiști.

1.5.3. *Agricultura*

În anul 2013 valoarea producției agricole a fost de 23,8 miliarde de lei, ceea ce a reprezentat circa 12,3% din valoarea totală a producției, valoarea adăugată brută fiind de circa 12,3 miliarde de lei sau 14,7% din valoarea adăugată brută totală, cu o tendință de creștere în ultimii 6 ani (8,8% în 2009). Veniturile din activitățile agricole sînt scăzute, chiar dacă în ultimii ani este înregistrată o dinamică pozitivă.

Deja în anul 2014, producția agricolă, la toate categoriile de gospodării, a constituit circa 27,1 miliarde de lei, fiind în creștere cu circa 8,6% (în prețuri comparabile) față de anul precedent, iar dinamica favorabilă a fost determinată preponderent de creșterea producției vegetale (cu 10,8%), care, în anul 2014, a reprezentat circa 65% din producția agricolă totală, producției animaliere revenindu-i circa 35% din producția agricolă totală (în creștere cu 4,1% față de 2013). După cum se constată din analizele retrospective, agricultura republicii s-a profilat pe producția de cereale și de leguminoase, care a impulsionat majorarea producției agricole totale cu un ritm mediu de circa 2,8% (2010–2014), ceea ce reprezintă circa ¼ din dinamica generală a producției agricole. În același timp, producția agricolă a Republicii Moldova este dependentă în întregime de importul de produse de uz fitosanitar și fertilizanți, de semințe și de combustibil, ceea ce are un impact negativ asupra competitivității produselor agroalimentare moldovenești.

În profil regional, regiunea de dezvoltare Nord înregistrează cele mai mari venituri din vânzări din domeniul agricol – cu 3557,71 milioane de lei. În același timp, atît ponderea veniturilor, cît și productivitatea acestui sector rămîne minoră, reprezentînd 3,8% din volumul total al vânzărilor, în condițiile în care 30% din populația ocupată activează în domeniul agricol.

1.6. **Planificare spațială și teritorială**

Acțiunile de amenajare a teritoriului care se desfășoară sau ar trebui să se desfășoare în Republica Moldova au ca scop armonizarea politicilor economice, tehnologice, sociale și culturale ale societății la nivel teritorial. Cadrul de reglementare a acestui proces implică reguli și legi care contribuie la salvagardarea patrimoniului natural și cultural al Republicii Moldova, toate avînd în bază conceptul de dezvoltare durabilă. Unul dintre aspectele importante, scoase în evidență în urma evaluării gradului de corelare a politicilor de dezvoltare la nivel de teritoriu, atestă lipsa coordonării dintre aceste politici și planificarea spațială. Nevoia corelării acestor două elemente rezultă din faptul că procesul general de dezvoltare necesită integrarea metodelor de planificare cu elementele teritoriale.

Elementul principal al planificării spațiale este teritoriul, definit ca un spațiu delimitat cu structură fizică proprie, cu varietatea capitalului și a potențialului, cu avantajele și, în același timp, cu lipsurile sale. Prin planificare spațială se are în vedere totalitatea acțiunilor instituțiilor specializate, care vizează organizarea optimă a unui teritoriu prin prisma structurii sale fizice (utilizarea terenurilor, comunicații, utilități etc.). Aplicarea planificării spațiale presupune organizarea fizică a spațiului conform unei concepții directe, pentru a oferi locuitorilor acestui spațiu un cadru și o calitate a vieții care să le asigure dezvoltarea individuală. Deducem astfel că planificarea spațială este un proces de organizare și remodelare, complex și continuu, a structurilor teritoriale și a localităților în scopul asigurării unui cadru optim necesar desfășurării activităților umane și ridicării permanente a nivelului de trai. Rolul planificării spațiale în asigurarea unei dezvoltări echilibrate în regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova este unul crucial, întrucît ar asigura coordonarea activităților în ceea ce privește atît direcționarea și amplasarea proiectelor

investiționale, a elementelor de infrastructură, prin folosirea rațională a potențialului teritorial și sporirea coeziunii economice, sociale, teritoriale, cât și competitivitatea economică a teritoriului.

Toate acțiunile de planificare a activităților de dezvoltare la nivel supraurban și subnațional ar trebui să fie „legate” de un teritoriu concret și corelate cu potențialul existent pe acest teritoriu. Această relație impune planificarea spațială în politicile de dezvoltare regională. Relația acestor două elemente ale procesului general de dezvoltare ar trebui să fie realizată, conform practicii internaționale, printr-un spectru larg de documente: planul de amenajare a teritoriului național, planurile regionale de amenajare a teritoriului, planurile de amenajare a teritoriului raional sau planurile locale de amenajare a teritoriului.

La momentul actual există un proiect al planului de amenajare a teritoriului național, elaborat în anii 2010–2012, care necesită să fie actualizat. Din cele 6 regiuni de dezvoltare, doar municipiul Chișinău are elaborat un plan de amenajare a teritoriului, care însă, fiind aprobat în 2007, necesită a fi actualizat. Celelalte regiuni de dezvoltare nu dispun de un astfel de document. Procedurile privind elaborarea planurilor regionale de amenajare a teritoriului n-au fost inițiate și promovate. Proiectele teritoriale și urbanistice realizate de către instituțiile de dezvoltare sînt lipsite de documente legale de planificare a teritoriului.

La nivel raional și local au fost elaborate o serie de documente de planificare. La nivel local aproximativ 33% din localitățile urbane și 1% din localitățile rurale dispun de planuri urbanistice care, în mare parte, sînt învechite, elaborate fragmentar sau necorespunzătoare planurilor raionale și, respectiv, planului național. Începînd cu anul 2000 și pînă în prezent, pentru 31 din 52 de orașe (circa 60%) au fost elaborate sau se află în curs de avizare și aprobare planuri urbanistice generale.

Lipsa coerenței în procesul de elaborare a documentelor de planificare spațială și a coordonării dintre aceste documente creează o inconsecvență totală la nivel de amplasare și acces echilibrat la infrastructura tehnico-edilitară (rețeaua de drumuri, sistemele de apă și canalizare, sistemul de gestionare a deșeurilor solide etc.), dar și de amplasare teritorială a proiectelor investiționale. În acest fel, politicile de dezvoltare regională riscă să nu fie suficient de mult „legate” de teritoriu și de potențialul existent în teritoriu. Excluderea elementului teritorial din procesul de planificare a dezvoltării face ca atît procesul de dezvoltare să fie unul incomplet, cât și procesul de implementare a strategiilor elaborate să fie unul deficitar.

Abordarea dezvoltării de ansamblu a țării fără a lua în calcul elementul teritorial nu mai corespunde complexității proceselor de dezvoltare contemporane. În contextul dezvoltării regionale, planificarea spațială are drept scop identificarea și delimitarea zonelor defavorizate, care să stea la baza definirii programelor și stabilirii priorităților în contextul alocării financiare. Prin planificare spațială se determină, de asemenea, viziunea asupra dezvoltării policentrice și relația oraș-sat. Planificarea spațială trebuie să ofere soluții pentru crearea carcasi de localități, să definească criteriile de clasificare a localităților, să determine elementele disparităților de dezvoltare și să ofere concepte și argumentări la amplasarea teritorială a acestor elemente. Lipsa elementului de planificare spațială în politicile de dezvoltare pe termen mediu și lung duce la lipsa fundamentării din punct de vedere teritorial a deciziilor de dezvoltare.

În acest sens, pentru a asigura un proces de dezvoltare durabilă și coerentă, în Republica Moldova se impune de urgență revenirea la finalizarea și aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național, elaborarea și aprobarea planurilor de amenajare a teritoriului regiunilor, a planurilor de amenajare a teritoriului raioanelor și a planurilor locale de amenajare a teritoriului, ajustarea legislației și stabilirea ierarhiei, coerenței și necesității corelării strategiilor, programelor și planurilor de dezvoltare cu elementele teritoriale.

2. Analiza SWOT

Capitolul dat include o analiză a politicii de dezvoltare regională în contextul punctelor forte și slabe care influențează implementarea, oportunitățile existente și riscurile posibile. Analiza SWOT este un sumar al concluziilor analizei situației existente, precum și al constatărilor asupra cadrului de implementare a politicii de dezvoltare regională.

Părțile forte	Părțile slabe
<ul style="list-style-type: none"> • Existența cadrului legislativ și normativ al politicii de dezvoltare regională • Cadrul instituțional funcțional (Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, Consiliul Regional pentru Dezvoltare, Agenția de Dezvoltare Regională) • Existența surselor de finanțare a politicii de dezvoltare regională (Fondul Național pentru Dezvoltare Regională, donatori și parteneri de dezvoltare) • Existența programelor regionale sectoriale în 4 domenii importante pentru dezvoltarea regională • Disponibilitatea instituțiilor naționale pentru implicarea în implementarea politicii de dezvoltare regională • Cooperarea dintre regiunile de dezvoltare • Experiența Agenției de Dezvoltare Regională în implementarea proiectelor regionale • Transparența crescută în gestionarea Fondului Național pentru Dezvoltare Regională în comparație cu alte fonduri naționale • Proiectele-pilot implementate împreună cu partenerii de dezvoltare 	<ul style="list-style-type: none"> • Caracterul sectorial al politicii de dezvoltare regională și coordonarea interministerială insuficientă • Lipsa sinergieii dintre documentele de planificare și de politici sectoriale la diferite niveluri administrative • Mijloacele financiare insuficiente pentru acoperirea necesităților de dezvoltare atât locale, cât și regionale • Sistemul slab de evaluare a dezvoltării regionale, inclusiv lipsuri în domeniul indicatorilor regionali de monitorizare a dezvoltării • Lipsa definițiilor unor concepte precum <i>disparități interregionale, dezvoltare echilibrată, pol de creștere, sistem de indicatori, nomenclator comun al unităților teritoriale de statistică</i> etc. • Capacitatea instituțională scăzută de coordonare intersectorială a Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, caracterul formal al Consiliului Regional pentru Dezvoltare • Accesul limitat la infrastructura de utilități publice, servicii publice regionale • Proiectele de dezvoltare regională realizate sînt locale și nu sînt corelate la scara necesităților regionale • Sinergia utilizării resurselor diferitor fonduri și resurse nu este asigurată • Infrastructura turistică slab dezvoltată în teritoriu
Oportunități	Pericole
<ul style="list-style-type: none"> • Angajarea Republicii Moldova în implementarea Acordului de Asocieră cu UE • Liberalizarea comerțului cu UE • Prioritățile politicii UE (inclusiv legate de construirea competitivității regionale) • Implementarea mecanismului de cooperare intercomunală • Asistența tehnică și transferul de cunoștințe ale partenerilor de dezvoltare • Existența fondurilor disponibile pentru susținerea implementării proiectelor de dezvoltare regională 	<ul style="list-style-type: none"> • Situația politică incertă • Instabilitatea financiară • Lipsa voinței politice de a implementa reforma privind organizarea administrativ-teritorială • Delimitarea incertă și incompletă a competențelor între diferite niveluri de administrare • Stagnarea reformelor, inclusiv descentralizarea administrativă și organizarea administrativ-teritorială • Abordarea segmentată a domeniilor de

<ul style="list-style-type: none"> • Existența programelor de cooperare transfrontalieră • Infrastructura de suport al afacerilor dezvoltată (parcuri industriale, incubatoare de afaceri, zone economice libere etc.) • Patrimoniul cultural și resursele naturale disponibile • Dezvoltarea capacităților Agenției de Dezvoltare Regională și Consiliului Regional pentru Dezvoltare în accesarea fondurilor suplimentare • Elaborarea programului regional sectorial în domeniul economic și turismului • Promovarea imaginii și patrimoniului regiunilor de dezvoltare • Potențialul de creștere a atractivității turistice a Republicii Moldova 	<p>intervenție a politicii de dezvoltare regională</p> <ul style="list-style-type: none"> • Migrația continuă a populației economic active • Implicarea limitată a sectorului privat și asociativ în procesul de dezvoltare regională • Capacitățile limitate ale sectorului privat de a realiza proiecte de dezvoltare regională
---	--

2.1. Definirea problemelor de implementare a politicii de dezvoltare regională

Analiza contextului implementării politicii de dezvoltare regională, a rezultatelor diagnosticului situației curente de dezvoltare socioeconomică, dar și a rezultatelor evaluării implementării Strategiei naționale de dezvoltare regională în perioada 2010–2015, denotă existența unui spectru larg de probleme care pot fi clasificate, convențional, în câteva categorii.

Prima categorie de probleme rezultă din **deficiențele intercorelării documentelor strategice de politici ale cadrului legislativ și ale celui instituțional**, care conferă procesului de implementare a dezvoltării regionale un caracter îngust sectorial, diferit de abordările moderne și tendințele europene în acest domeniu. Pe această dimensiune constatăm că:

- 1) lipsește o viziune generală și coordonată a procesului de dezvoltare regională, deși, începînd cu anul 2006, în Republica Moldova au fost aprobate documentele de politici și cadrul legislativ necesar dezvoltării regionale;
- 2) pînă la momentul actual, politica de dezvoltare regională nu este percepută ca o politică de coeziune socială, economică și teritorială, astfel cum stabilește Politica de coeziune a Uniunii Europene¹³;
- 3) dezvoltarea regională este percepută ca un domeniu sectorial, preocupat de realizarea unor proiecte de infrastructură sau de dezvoltare a serviciilor, și nu este înțeleasă drept o politică interministerială;
- 4) deși prioritățile politicii de dezvoltare regională au tangență cu prevederile mai multor documente strategice naționale (Strategia națională de descentralizare, Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012–2020 etc.), sinergia acestora și coordonarea cu alte politici nu sînt asigurate deplin;
- 5) cadrul legislativ în vigoare, în mare parte, corespunde normelor europene și a permis inițierea implementării politicii de dezvoltare regională. În același timp, la etapa actuală, prevederile cadrului legal urmează a fi ajustate la prevederile *acquis*-ului comunitar pentru a oferi un impuls nou procesului de dezvoltare regională;
- 6) la nivel instituțional, nu sînt valorificate pe deplin competențele Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și consiliilor regionale pentru dezvoltare pentru implementarea

¹³Regulamentul (UE, EURATOM) nr. 1311/2013 al Consiliului din 2 decembrie 2013 de stabilire a cadrului financiar multianual pentru perioada 2014–2020 și Regulamentul (UE) nr. 1300/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 17 decembrie 2013 privind Fondul de coeziune și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1084/2006, publicate în *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* pe 20 decembrie 2013.

prezentei Strategii și a strategiilor de dezvoltare regională. Legislația ar trebui să prevadă un statut definit pentru agențiile de dezvoltare regională;

7) unitățile administrativ-teritoriale din Republica Moldova sînt foarte fragmentate, autoritățile administrației publice locale fiind subfinanțate și cu o slabă capacitate instituțională de a organiza și de a presta servicii publice. Dimensiunile mici ale localităților, combinate cu potențialul economic scăzut, afectează negativ capacitatea administrativă a autorităților locale de a-și îndeplini funcțiile lor;

8) procesul de implementare a proiectelor de dezvoltare regională se confruntă și cu capacitatea scăzută a administrației publice locale de a coordona efectiv și de a gestiona eficient proiecte. În aceste condiții, rolul de coordonator se transferă agențiilor de dezvoltare regională, care sînt preocupate atît de implementarea, coordonarea, monitorizarea, cît și de controlul realizării proiectelor;

9) suma anuală de doar 1% alocată din bugetul de stat este infimă pentru realizarea unui proces amplu de dezvoltare regională. În același timp există un șir de alte fonduri naționale, Fondul Ecologic Național, fondul rutier, Fondul de Eficiență Energetică, care finanțează proiecte conexe procesului de dezvoltare regională, însă o sinergie a acestor fonduri nu este asigurată.

A doua categorie de probleme este creată de faptul că, în pofida realizării politicii de dezvoltare regională, de mai bine de 5 ani, obiectivele generale privind diminuarea disparităților intra- și interregionale și dezvoltarea echilibrată a teritoriului rămîn a fi nerealizate. Pe această dimensiune constatăm că:

1) pînă în prezent nu au fost create premisele necesare care ar asigura definirea, la nivel conceptual și legal, a conceptelor „disparitate intraregională”, „disparitate interregională” și „dezvoltare echilibrată”. Aceste impedimente sînt create de lipsa unui sistem statistic regional bine dezvoltat;

2) la nivel național există în continuare discrepanțe majore între indicatorii de dezvoltare socioeconomică a municipiului Chișinău și a celorlalte regiuni. Decalajele de dezvoltare dintre mediul urban și rural în cadrul regiunilor de dezvoltare sînt în creștere. Regiunea de dezvoltare Sud depășește regiunile de dezvoltare Nord și Centru în ceea ce privește indicatorii de dezvoltare socioeconomică și de infrastructură;

3) este necesară ajustarea prevederilor legislative existente la prevederile Regulamentului (CE) nr. 1059/2003 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 mai 2003 privind instituirea unui nomenclator comun al unităților teritoriale de statistică (NUTS), în vederea organizării teritoriale a regiunilor de dezvoltare a Republicii Moldova;

4) lipsește o viziune strategică în ceea ce privește asigurarea dezvoltării teritoriale și spațiale a Republicii Moldova. Pînă în prezent nu au fost aprobate planul național de amenajare a teritoriului, planurile regionale de amenajare a teritoriului. Planurile de amenajare raionale și locale lipsesc practic în majoritatea administrațiilor publice locale. În acest sens, dezvoltarea regională nu poate asigura un echilibru teritorial în ceea ce privește dezvoltarea infrastructurii de utilități și servicii. Absența unor informații exacte cu privire la infrastructura utilităților și serviciilor din teritoriu împiedică dezvoltarea regională proporțională;

5) politicile de dezvoltare regională se realizează prin intermediul proiectelor finanțate preponderent din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională. Proiectele de dezvoltare regională implementate pînă în prezent au vizat (cu mici excepții), în mod prioritar, dezvoltarea unor obiecte de infrastructură de utilități (apă, canalizare, drumuri) și servicii locale (salubritate, aprovizionare cu apă potabilă etc.). La nivelul regiunilor de dezvoltare nu au fost identificate și nu au fost realizate proiecte de dezvoltare a infrastructurii de utilități regionale;

6) lipsa unui cadru de reglementare privitor la conceptul de regionalizare a serviciilor nu a permis creșterea numărului de inițiative în acest sens. Conform evaluării cu privire la implementarea proiectelor realizate cu sprijinul Fondului Național pentru Dezvoltare Regională¹⁴, serviciile publice

¹⁴Evaluarea intermediară a implementării strategiilor naționale de dezvoltare regională 2010–2012, 2013–2015, Proiectul Agenției Germaniei pentru Dezvoltare Internațională „Modernizarea serviciilor publice locale”, 2015.

create/dezvoltate au avut mai mult caracter local, decît regional, ceea ce nu contribuie la diminuarea disparităților de dezvoltare și nu le asigură serviciilor eficiență economică, economii de scară, externalizare. În general, serviciile publice primordiale (apă, canalizare, salubritate, sănătate etc.) sînt încă insuficiente și amplasate disproporționat pe teritoriul regiunilor.

A *treia categorie de probleme* rezidă în **insuficiența premiselor pentru asigurarea unei dezvoltări economice durabile a regiunilor**. Existența acestor premise ar permite creșterea, în primul rînd, a PIB-ului regional (care, la momentul actual, nu este stabilit clar), a veniturilor locale, atragerea investițiilor, crearea întreprinderilor mici și mijlocii, a locurilor de muncă la nivel de regiuni, ceea ce ar condiționa creșterea competitivității regiunilor de dezvoltare și, respectiv, a atractivității pentru noi investiții publice și private.

Deocamdată, situația existentă arată că:

1) mai mult de 2/3 dintre întreprinderi își au sediul în municipiul Chișinău, realizînd aproape 3/4 din veniturile din vânzări (circa 73,3%), în timp ce cotele medii ale acestor indicatori în celelalte trei regiuni de abia dacă ajung la o pondere de 5–10%;

2) investițiile publice și private au o reprezentare disproporționată în profil teritorial. Așa cum atestă analiza socioeconomică a situației existente, investițiile se realizează, de regulă, în municipiul Chișinău și în localitățile urbane mari, diferențele fiind de circa 7 ori. Investițiile în localitățile rurale practic nu se realizează sau sînt foarte mici în comparație cu localitățile urbane. În legătură cu acest indicator există decalaje între regiunile de dezvoltare. Acest fapt atestă absența unei orientări strategice coerente a investițiilor la nivel de țară;

3) regiunile de dezvoltare și teritoriul național, în general, au o acoperire suficientă cu infrastructură de afaceri. Multe din aceste structuri economice necesită însă investiții substanțiale pentru construirea infrastructurii tehnice și de producție, care ar permite atragerea investițiilor străine în lansarea de noi activități de producere sau extinderea celor existente. Principalul impediment este insuficiența mijloacelor financiare;

4) fragmentarea excesivă a unităților teritorial-administrative condiționează existența la nivel național, local și regional a unui potențial și a unor resurse și capacități de dezvoltare mici, a veniturilor bugetare limitate, fără prea multe perspective de creștere din cauza situației economice, a capacităților instituționale slabe, a mediului investițional neatractiv, a lipsei de cunoștințe și de experiență în atragerea de investiții;

5) fondurile externe existente (de exemplu, programele Uniunii Europene de cooperare transfrontalieră) sau cele acordate prin diferite alte programe de către donatorii internaționali, care sînt comparabile cu resursele din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională, sînt utilizate fără a fi coordonate pentru diferite tipuri de proiecte locale. În acest mod este ratată oportunitatea de a uni resursele și de a asigura un efect de „plus valoare” proiectelor de dezvoltare.

Astfel, problema principală a domeniului de dezvoltare regională constă în faptul că politicile de dezvoltare regională nu asigură dezvoltarea echilibrată și durabilă a regiunilor de dezvoltare și contribuie nesemnificativ la creșterea bunăstării populației. Politica de dezvoltare regională actuală nu asigură premise solide și durabile pentru promovarea/asigurarea coeziunii teritoriale, sociale și economice la nivelul regiunilor de dezvoltare.

Prezenta Strategie urmărește modificarea situației existente prin asigurarea creării premiselor și a bazei conceptuale necesare pentru ca politica de dezvoltare regională pentru perioada 2016–2020 să întrunească criteriile corespunzătoare și să se transforme într-o politică intersectorială conform politicilor și principiilor europene în domeniu. În acest sens se consideră oportună orientarea eforturilor tuturor factorilor implicați în proces și a resurselor necesare spre realizarea obiectivului general și obiectivelor specifice prevăzute în prezenta Strategie.

3. Obiectivul general și obiectivele specifice

În contextul prezentei Strategii, atingerea obiectivelor propuse are următoarele **premise/precondiții**:

1) politica de dezvoltare regională în Republica Moldova ține cont de prevederile Politicii de coeziune a Uniunii Europene, precum și de cele ale Acordului de Asociere Republica Moldova –

Uniunea Europeană și ale Planului de acțiuni aferent acestuia. În același timp, Republica Moldova nu este la momentul actual stat membru al Uniunii Europene și nu are acces la fondurile structurale ale acesteia. Din aceste considerente, implementarea prezentei Strategii depinde de contextul și posibilitățile de dezvoltare ale țării, precum și de fondurile disponibile/accesibile. Cu toate acestea, concordanța cu standardele Uniunii Europene și aspirațiile de asigurare a unei coeziuni economice, sociale și teritoriale – trei dimensiuni esențiale pentru asigurarea unei dezvoltări regionale durabile – vor sta la baza promovării și implementării prezentei Strategii;

2) pornind de la faptul că obiectivele Strategiei naționale de dezvoltare regională pentru anii 2013–2015 nu au putut fi atinse integral în această perioadă, prezenta Strategie nu prezintă o nouă paradigmă a dezvoltării regionale în Republica Moldova, însă pledează pentru o **continuitate în promovarea paradigmei de dezvoltare regională** existente, accentul fiind plasat pe eficientizarea și asigurarea durabilității eforturilor depuse și a mecanismelor create;

3) strategiile de dezvoltare regională la nivel de regiuni **vor fi ajustate, din perspectiva conceptuală și a cadrului temporal, la prezenta Strategie**, cu includerea unor aspecte sau priorități de dezvoltare specifice pentru regiunea respectivă. În acest sens, prezenta Strategie trasează liniile directoare de dezvoltare regională la nivel de țară, iar strategiile de dezvoltare regională le vor transpune la nivel regional, oferind pîrghiile necesare pentru a asigura realizarea obiectivului general, însă prin prisma valorificării potențialului și specificului regiunii;

4) în acest context, dezvoltarea regională în sine nu presupune un domeniu aparte, ci, mai degrabă, un efort conjugat de integrare și sinergizare a politicilor sectoriale, apărînd necesitatea planificării **integrate** atât la nivel regional, cît și la nivel național. **Caracterul multisectorial** al prezentei Strategii impune integrarea priorităților și tendințelor sectoriale în politica de dezvoltare regională în vederea asigurării unui cadru coerent de dezvoltare durabilă a regiunilor;

5) implementarea eficientă a prezentei Strategii implică asigurarea unei **coordonări (multisectoriale) eficiente** de către Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, cu suportul Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, **la nivel interministerial**. În același timp, se va ține cont de mandatul ministerelor de resort în promovarea politicilor sectoriale, valorificînd potențialul ministerelor și al instituțiilor participante atât la nivel național, cît și regional. Acest lucru va fi asigurat prin utilizarea intervențiilor, eforturilor, competențelor instituțiilor participante, precum și a fondurilor în gestiunea și perfecționarea mecanismului de atragere a investițiilor și de finanțare multisectorială a implementării prezentei Strategii;

6) la nivel regional, consiliile regionale pentru dezvoltare și agențiile de dezvoltare regională sînt pilonii principali care asigură **planificarea multisectorială și coordonarea eficientă a implementării Strategiei naționale de dezvoltare regională și a prezentei Strategii la nivel de regiuni**, inclusiv implementarea investițiilor și proiectelor de anvergură regională. Acest aspect impune, pe de o parte, extinderea (revizuirea) mandatului și consolidarea continuă a capacităților consiliilor regionale pentru dezvoltare, ale agențiilor de dezvoltare regională în domeniul coordonării multisectoriale, precum și consolidarea capacităților administrației publice locale în domeniul gestionării eficiente a proiectelor de anvergură regională. Pe de altă parte, aspectul dat necesită o deschidere a ministerelor și a instituțiilor participante la implementarea prezentei Strategii și/sau a celor sectoriale în profil teritorial.

În definirea viziunii strategice pentru perioada 2016–2020 au fost luate în calcul constatările și tendințele expuse în analiza socioeconomică a regiunilor de dezvoltare, contextul regional și internațional existent și previziunile de dezvoltare ulterioare. Un alt aspect care a fost luat în considerare la elaborarea Strategiei naționale de dezvoltare regională sînt rezultatele evaluării intermediare ale implementării prezentei Strategii și Strategiei naționale de dezvoltare regională pentru anii 2013–2015 și măsura în care au fost atinse obiectivele incluse în aceste documente strategice.

Etapele anterioare în implementarea politicii de dezvoltare regională au fost, în mare parte, axate pe constituirea cadrului de funcționare și pe crearea pîrghiilor necesare unei abordări intersectoriale. Complexitatea acestui proces, precum și perioada relativ scurtă de realizare a acestuia

au subliniat necesitatea de a eficientiza procesul și de a consolida unele aspecte ce țin de cadrul instituțional și normativ. În același timp, la baza orientării strategice a documentelor de politici anterioare au stat prevederile Legii nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, și anume dezvoltarea echilibrată și durabilă în toate regiunile de dezvoltare. Întrucât obiectivul nu a fost atins integral, procesul dat presupune un exercițiu de lungă durată, care va fi continuat și prin implementarea prezentei Strategii.

În acest context, ținând cont de angajamentul de a asigura continuitatea paradigmei prin valorificarea potențialului social, economic și teritorial la nivel național și regional, **obiectivul general** al prezentei Strategii este:

<p style="text-align: center;">Dezvoltarea echilibrată și durabilă asigurată în toate regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova</p>

Obiectivul general va fi atins prin realizarea a trei **obiective specifice**:

1) asigurarea accesului la servicii și utilități publice calitative;

2) asigurarea creșterii economice sustenabile în regiuni;

3) îmbunătățirea guvernantei în domeniul dezvoltării regionale.

Prezenta Strategie își propune sinergizarea eforturilor pentru atingerea următoarelor rezultate:

- a) nivel de trai al populației din regiuni îmbunătățit;
- b) disparități regionale diminuate;
- c) coeziune teritorială asigurată;
- d) proces migrațional din regiuni redus.

Progresul de realizare a obiectivului general al prezentei Strategii va fi cuantificat prin estimarea următorilor indicatori:

- PIB-ul regional;
- nivelul de sărăcie în regiuni;
- indicele de disparitate;
- nivelul emisiilor de gaze cu efect de seră.

Obiectivul specific nr. 1. Asigurarea accesului la servicii și utilități publice calitative

Obiectivul contribuie la dezvoltarea infrastructurii de importanță regională și locală pentru sporirea coeziunii teritoriale și diminuarea disparităților regionale. În același timp, datorită importanței infrastructurii vizate pentru beneficiarii finali, prin implementarea măsurilor care duc la realizarea obiectivului se urmărește asigurarea coeziunii sociale a regiunilor. Obiectivul dat include și măsuri care urmăresc eficientizarea modului de organizare a serviciilor publice, în particular a regionalizării serviciilor de gestionare a deșeurilor solide, de alimentare cu apă și de canalizare. Deși anumite practici în acest sens au fost inițiate în localitățile-pilot din Republica Moldova, prin diferite forme, inclusiv întreprinderi intercomunale, mai sînt totuși necesare intervenții de sporire a gradului de informare a administrației publice locale și a populației, precum și de extindere și consolidare a serviciilor publice de gestionare a deșeurilor solide, de alimentare cu apă și de canalizare.

Totodată Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor își propune să asigure colaborarea cu alte proiecte, implementate de alți parteneri, prin crearea unei platforme de coordonare, comunicare și monitorizare a proiectelor implementate, ceea ce conduce la asigurarea accesului la servicii și utilități publice calitative în regiuni.

Rezultate scontate:

1) servicii publice eficientizate de gestionare a deșeurilor solide, de alimentare cu apă și de canalizare, de dezvoltare regională și locală și de eficiență energetică în clădirile publice;

2) beneficiari ai serviciilor publice calitative de gestionare a deșeurilor solide, de alimentare cu apă și de canalizare, ai drumurilor regionale și locale, precum și ai serviciilor de eficiență energetică în clădiri publice sînt locuitorii regiunilor de dezvoltare;

3) cooperare intercomunală în prestarea serviciilor publice de gestionare a deșeurilor solide, de

alimentare cu apă și canalizare în localitățile selectate, îmbunătățită.

Măsura 1.1. Dezvoltarea infrastructurii de importanță regională și locală

Avînd la bază programele regionale sectoriale în domeniul serviciilor de gestionare a deșeurilor solide, de alimentare cu apă și de canalizare, al eficienței energetice în clădirile publice, această măsură implică atât consolidarea fundamentării intervențiilor în baza disparităților regionale, cît și lucrări de extindere și consolidare a serviciilor respective. Acestea sînt orientate spre dezvoltarea infrastructurii fizice și a infrastructurii sociale de importanță regională și locală.

1.1.1. Elaborarea metodologiei cu privire la identificarea și estimarea disparităților regionale.

1.1.2. Acordarea sprijinului în dezvoltarea portofoliului de proiecte în cele 4 domenii: gestionarea deșeurilor solide, eficiența energetică, drumurile regionale și locale și alimentarea cu apă și canalizarea.

1.1.3. Implementarea portofoliului de proiecte prioritare de dezvoltare regională aprobate în Documentul unic de program în domeniile: gestionarea deșeurilor solide, eficiența energetică, dezvoltarea regională și locală, alimentarea cu apă și canalizarea.

1.1.4. Monitorizarea și evaluarea internă a implementării proiectelor de dezvoltare regională.

Măsura 1.2. Dezvoltarea principiilor de regionalizare a serviciilor publice în domeniile gestionării deșeurilor solide și al alimentării cu apă și canalizării implică acțiuni orientate spre eficientizarea serviciilor publice prin implementarea mecanismelor de cooperare intercomunală în aceste domenii. Întrucît acest mecanism a fost lansat doar în localitățile-pilot, măsura dată include acțiuni menite să sensibilizeze comunitățile asupra beneficiilor implementării unor astfel de mecanisme, să promoveze conceptul și să consolideze mecanismele date.

1.2.1. Sensibilizarea comunităților în privința cooperării intercomunale în domeniile gestionării deșeurilor solide și al eficienței energeticii.

1.2.2. Elaborarea și aprobarea unui plan de acțiuni privind descentralizarea și regionalizarea serviciilor de alimentare cu apă și de canalizare.

1.2.3. Determinarea criteriilor de cooperare intercomunitară și de regionalizare în sectoarele **alimentării cu apă și canalizării** și al gestionării deșeurilor solide.

Obiectivul specific nr. 2. Asigurarea creșterii economice sustenabile în regiuni

Acest obiectiv contribuie la asigurarea coeziunii economice și valorificarea potențialului economic. Caracterul convergent al acestui obiectiv este reflectat prin măsurile care vizează aspectul inovativ și adaptabilitatea economică. Obiectivul conține un set de măsuri cu un caracter complex, menite să asigure premisele de ordin economic pentru o dezvoltare durabilă în regiuni, care nu pot fi atinse decît prin cooptarea în acest proces a ministerelor partenere, în a căror competențe intră dezvoltarea economică. În condițiile creșterii preconizate și sustenabile a economiei, cota industriei și gospodăriilor agricole urmează să ocupe o poziție prioritară, astfel asigurînd securitatea, autosuficiența și independența pieței interne față de cea externă. Obiectivele propuse vor tinde spre crearea unui sistem prin care orice regiune de dezvoltare va avea posibilitatea să dispună de o specializare economică proprie de producere și/sau de servicii, ținînd cont de resursele proprii și de cele atrase din investiții și asistență tehnică. La rîndul său, funcționarea lor în comun va contribui la acoperirea necesităților regiunilor care sînt lipsite de anumite resurse.

Identificarea orașelor cu potențial de creștere economică reprezintă una dintre etapele necesare pentru impulsionarea proceselor economice, optimizîndu-se alocarea finanțării, întrucît impactul politicii date are un efect asupra localităților din zona adiacentă, dar și asupra regiunii. Măsurile date au și menirea de a crea un climat favorabil pentru atragerea investițiilor, inclusiv măsurile orientate spre diversificarea serviciilor ce au ca scop susținerea afacerilor și promovarea antreprenoriatului în regiune.

De asemenea, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor își propune să asigure cooperarea cu alte proiecte, implementate în acest domeniu de alți parteneri, prin crearea unei

platforme de coordonare, comunicare și monitorizare a proiectelor implementate, ceea ce contribuie la asigurarea creșterii economice în regiuni.

Rezultate scontate:

- 1) potențial economic al regiunilor valorificat;
- 2) atractivitate investițională a regiunilor sporită;
- 3) infrastructură de afaceri valorificată;
- 4) potențial turistic al regiunilor majorat.

Măsura 2.1. Conceptualizarea rețelei de centre urbane

Această măsură presupune activități menite să identifice și să clarifice conceptul de centre urbane cu potențial de dezvoltare economică competitivă și orientarea proiectelor investiționale către consolidarea infrastructurii acestora, astfel încât să impulsioneze procesele economice în regiuni.

2.1.1. Elaborarea și aprobarea analizei *ex ante* privind identificarea centrelor urbane de dezvoltare.

2.1.2. Elaborarea programului cu privire la realizarea politicii publice privind centrele urbane de dezvoltare.

2.1.3. Ajustarea documentelor de politici sectoriale la prevederile politicii publice privind centrele urbane de dezvoltare.

Măsura 2.2. Consolidarea și dezvoltarea economiei regionale

Măsura respectivă presupune acțiuni menite să diversifice structura activității economice a regiunilor, implicând atât orientarea antreprenorilor către sectoarele producătoare ale economiei și valorificarea potențialului, dar și impulsionează utilizării metodelor inovative în activitatea antreprenorială; acțiuni direcționate spre asigurarea unei planificări strategice sectoriale în domeniul dezvoltării economice regionale, inclusiv prin consolidarea infrastructurii de susținere a afacerilor (de exemplu, incubatoare de afaceri, parcuri industriale) în fiecare regiune de dezvoltare. În baza acestei planificări se va acorda suport în implementarea unor proiecte prioritare care contribuie la dezvoltarea economică a regiunilor.

2.2.1. Elaborarea programelor regionale sectoriale în domeniul dezvoltării economice pentru fiecare regiune de dezvoltare.

2.2.2. Identificarea și dezvoltarea portofoliului de proiecte de susținere a activității economice în regiuni.

2.2.3. Implementarea portofoliului de proiecte prioritare în domeniul susținerii dezvoltării sectorului privat, aprobate în Documentul unic de program în domeniul economic.

2.2.4. Monitorizarea și evaluarea internă a implementării proiectelor de dezvoltare regională în domeniul economic.

Măsura 2.3. Consolidarea și dezvoltarea infrastructurii turistice în regiunile de dezvoltare

Această măsură implică acțiuni menite să asigure dezvoltarea sau consolidarea infrastructurii necesare pentru a spori accesibilitatea către obiectivele turistice, dar și pentru atragerea turiștilor în regiuni. Măsura cuprinde și acțiuni orientate spre planificarea strategică sectorială și valorificarea potențialului turistic al regiunilor, reabilitarea și amenajarea obiectivelor și infrastructurii turistice existente, precum și orientarea activității turistice către zonele rurale.

2.3.1. Elaborarea programelor regionale sectoriale de dezvoltare a turismului în regiunile de dezvoltare.

2.3.2. Identificarea și dezvoltarea portofoliului de proiecte în domeniul turismului.

2.3.3. Implementarea proiectelor ce țin de reabilitarea obiectivelor și infrastructurii turistice incluse în Documentul unic de program.

2.3.4. Monitorizarea și evaluarea internă a implementării proiectelor de dezvoltare regională în domeniul turistic în regiuni.

Obiectivul specific nr. 3. Îmbunătățirea guvernantei în domeniul dezvoltării regionale

Obiectivul presupune eficientizarea procesului de coordonare interministerială, precum și a implementării politicii de dezvoltare regională la nivel național și regional. Imperativul atingerii

acestui obiectiv este justificat atât de carențele de ordin administrativ, cât și de aspectele legislative care nu au fost armonizate cu tendințele de dezvoltare. Etapele inițiale ale dezvoltării regionale au asigurat definirea unui cadru instituțional al dezvoltării regionale, care poate fi ajustat în conformitate cu evoluția procesului care nu este dependent de prevederile juridice sau constituționale rigide. În baza recomandărilor vor fi modificate și completate atât actele legislative, cât și normative, inclusiv prin actualizarea corespunzătoare a manualelor operaționale, instrucțiunilor, precum și a altor documente normative ale politicii de dezvoltare regională. De asemenea urmează a fi introduse modificări și specificări cu privire la funcționarea unor mecanisme, cooperarea intercomunală și interregională în cadrul procesului de planificare integrată a dezvoltării regionale, luându-se în considerare principiile nondiscriminatorii și ale egalității de gen.

Caracterul intersectorial al politicii de dezvoltare regională și implicarea unui spectru larg de factori de decizie necesită atât consolidarea cooperării, cât și sinergizarea eforturilor tuturor actorilor implicați în procesul de dezvoltare regională, în particular în implementarea strategiilor regionale, sectoriale, precum și a proiectelor de anvergură regională. În acest sens, consolidarea continuă a capacităților instituționale ale consiliilor regionale pentru dezvoltare și agențiilor de dezvoltare regională este esențială. Pentru a asigura simțul proprietății și un management eficient al proiectelor de dezvoltare regională au fost incluse măsuri care vizează consolidarea capacității actorilor locali (administrația publică locală) și regionali în gestionarea acestor proiecte. În aceeași timp, având în vedere implementarea reformei de descentralizare și creștere treptată a competențelor administrațiilor publice locale, realizarea acestui obiectiv devine o necesitate în procesul de dezvoltare regională. Abilitatea autorităților publice locale de a participa efectiv la dezvoltarea și implementarea proiectelor regionale necesită creșterea autonomiei lor. Implementarea cu succes a politicii de descentralizare și autonomiei locale va asigura sporirea capacităților instituționale ale administrației publice locale pentru implementarea politicii și a proiectelor de dezvoltare regională.

Obiectivul dat își propune atât eficientizarea dialogului la nivel interministerial, cât și cooptarea partenerilor de dezvoltare în acest proces. În cadrul acestui obiectiv au fost incluse și măsuri care vizează perfecționarea mecanismului de finanțare și eficientizare a procesului de alocare a resurselor financiare pentru proiecte și inițiative de anvergură regională. În prezent, Fondul Național pentru Dezvoltare Regională este unicul instrument care este dedicat implementării politicii de dezvoltare regională. Totuși, având în vedere caracterul multisectorial și regional al proiectelor, este vizată sinergizarea finanțărilor și din alte fonduri, naționale și internaționale. Ca prim exercițiu în acest sens au fost elaborate programele regionale sectoriale, care au facilitat procesul de prioritizare și au îmbunătățit coordonarea în identificarea și elaborarea proiectelor regionale. Aceste activități urmează a fi consolidate în continuare și instituționalizate pe parcursul perioadei de implementare a prezentei Strategii. În același timp se propune îmbunătățirea statisticii regionale, precum și a mecanismului de monitorizare și evaluare a implementării strategiilor de dezvoltare regională la nivel național și regional.

Rezultate scontate:

- 1) arie de acoperire a politicii regionale extinsă;
- 2) cooperare interministerială eficientă asigurată;
- 3) competențe și capacități ale consiliilor regionale pentru dezvoltare și agențiilor de dezvoltare regională în coordonarea multisectorială și implementarea eficientă a prezentei Strategii și a strategiei de dezvoltare regională, la nivel de regiuni, consolidate;
- 4) capacități ale administrației publice locale în implementarea proiectelor regionale, consolidate;
- 5) sistem de finanțare a proiectelor în domeniul de dezvoltare, îmbunătățit.

Măsura 3.1. Perfecționarea cadrului legislativ și normativ în domeniul dezvoltării regionale și celui aferent

Acțiunile cuprinse în această măsură presupun modificări ale cadrului legislativ, ajustate la prevederile Planului de acțiuni al Acordului de Asociere Uniunea Europeană – Republica Moldova, și implementarea acestora. Elaborarea Planului de amenajare a teritoriului național este, de

asemenea, o activitate inclusă în această măsură și este menită să faciliteze procesul de planificare. Întrucât se vizează și eficientizarea proceselor operaționale, măsura dată include acțiuni direcționate spre perfecționarea sistemului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională.

3.1.1. Modificarea și completarea Legii privind dezvoltarea regională.

3.1.2. Armonizarea prevederilor Legii cu privire la statistică cu prevederile Legii cu privire la dezvoltarea regională.

3.1.3. Ajustarea cadrului normativ aferent politicii de dezvoltare regională.

3.1.4. Elaborarea Planului de amenajare a teritoriului național.

3.1.5. Îmbunătățirea sistemului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională.

3.1.6. Desfășurarea apelului de propuneri de proiecte.

3.1.7. Elaborarea Documentului unic de program.

Măsura 3.2 Consolidarea cadrului instituțional și a potențialului administrativ

Măsura cuprinde acțiuni ce implică facilitarea dialogului și a cooperării instituțiilor la nivel național, regional și local. În același timp, pentru a asigura o înaltă performanță a cadrului instituțional, măsura include activități orientate spre consolidarea capacităților actorilor la nivel local și regional în baza necesităților și a tendințelor de dezvoltare.

Continuarea procesului de incluziune teritorială urmează să fie asigurată prin instituționalizarea regiunilor de dezvoltare municipiul Chișinău și UTA Găgăuzia, dar și prin eficientizarea instituțiilor existente.

3.2.1. Eficientizarea cooperării și coordonării interministeriale și la nivel regional.

3.2.2. Evaluarea necesităților de consolidare a capacităților actorilor la nivel local și regional.

3.2.3. Elaborarea programului de instruire.

3.2.4. Consolidarea capacităților actorilor la nivel local și regional în conformitate cu Programul de instruire.

3.2.5. Consolidarea capacității instituționale a Agenției de Dezvoltare Regională UTA Găgăuzia (nou-formată).

Măsura 3.3. Eficientizarea sistemului de monitorizare și evaluare a implementării prezentei Strategii

Implică o serie de acțiuni complexe menite să asigure mecanismele necesare, dar și să optimizeze procesul de implementare a politicii de dezvoltare regională. Acțiunile vor presupune și cooperarea instituțiilor atât în procesul de planificare și implementare, cât și în procesul de monitorizare și evaluare, astfel urmărindu-se și îmbunătățirea statisticii regionale.

3.3.1. Îmbunătățirea statisticii în domeniul dezvoltării regionale.

3.3.2. Elaborarea cadrului de reglementare cu privire la monitorizarea și evaluarea procesului de dezvoltare regională.

3.3.3. Elaborarea rapoartelor anuale cu privire la implementarea prezentei Strategii și prezentarea acestora Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale.

Realizarea obiectivelor specifice se bazează pe utilizarea unor mecanisme clar definite, a căror implementare este reflectată în următoarele documente: Planul de acțiuni privind realizarea prezentei Strategii, Documentul unic de program, planurile operaționale regionale.

Riscuri evaluate în contextul realizării obiectivului general și a celor specifice

Riscul	Gradul	Probabilitatea de apariție
<i>Politic</i>		
Mediul politic nesigur	Mediu	Medie
Lipsa voinței politice de a implementa reformele (reforma administrativ-teritorială/de descentralizare)	Mare	Mare
Imposibilitatea demarării procesului de dezvoltare regională în Transnistria	Mediu	Mare

Gradul sporit al corupției ce poate submina implementarea politicii	Mare	Mediu
<i>Economic</i>		
Criza economică care poate afecta implementarea eficientă a politicii de dezvoltare regională și a proiectelor aferente	Mare	Foarte mare
Migrația continuă a populației economic active	Mediu	Mare
<i>Operațional</i>		
Capacitățile limitate ale guvernării de a realiza în mod oportun și conform așteptărilor consecutivitatea reformelor	Mediu	Scăzut
Lipsa capacităților și a încrederii la nivel local de a dezvolta parteneriate	Mediu	Foarte mare
Capacitățile limitate ale administrației publice locale de a administra proiecte de anvergură	Mediu	Mediu
Cooperarea interministerială insuficientă	Mediu	Scăzut
<i>De mediu</i>		
Schimbarea climei și calamități naturale	Mare	Mediu

4. Cadrul instituțional. Etapele de implementare

Procesul de implementare a prezentei Strategii este divizat convențional în 2 etape:

1) etapa întâi (2016–2018): etapă tranzitorie spre o nouă paradigmă a dezvoltării regionale, cu un cadru temporal estimativ de 3 ani;

2) etapa a doua (2018–2020): realizarea politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova este un proces intersectorial integrat și unitar de planificare, gestionare și coordonare.

Prima etapă de implementare a prezentei Strategii va respecta, în mare parte, modalitatea de realizare a politicii de dezvoltare regională conform abordării actuale. O componentă importantă a acestei etape va consta în realizarea de către Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, cu suportul partenerilor externi de dezvoltare, a activităților planificate conform obiectivului specific nr. 3. Pentru realizarea acestui obiectiv urmează să fie realizate activități de modificare și perfecționare a cadrului legislativ și a procedurilor instituționale, astfel încât să se asigure toate condițiile necesare pentru a trece la o nouă paradigmă a dezvoltării regionale în Republica Moldova. În mod practic, aceasta va presupune:

- a) perfecționarea cadrului legislativ și normativ al politicii de dezvoltare regională, definirea termenilor menționați anterior și clarificarea competențelor și atribuțiilor cadrului instituțional;
- b) perfecționarea cadrului legislativ și normativ cu privire la regionalizarea serviciilor;
- c) consolidarea capacităților actorilor de nivel local și regional în gestionarea proiectelor;
- d) elaborarea și aprobarea reglementărilor legale necesare pentru consolidarea dialogului interinstituțional și a cooperării instituțiilor implicate în implementarea politicii regionale la nivel național, regional și local.

În etapa a doua urmează a fi puse în aplicare măsurile și activitățile pentru toate obiectivele specifice în baza noii paradigme a dezvoltării regionale. Va fi anunțat un nou apel de propuneri de proiecte pentru elaborarea Documentului unic de program pentru 2019–2021. Propunerile de proiecte se vor încadra în măsurile și activitățile propuse în legătură cu obiectivul general și cu cele specifice. În această etapă va crește semnificativ rolul de coordonator al Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, care urmează, conform noii abordări, să asigure caracterul intersectorial integrat al proiectelor de dezvoltare, finanțarea integrată a proiectelor din diferite surse, planificarea implementării lor și gestionarea în comun a proiectelor de către diferite structuri și instituții.

În funcție de etapele planificate de realizare, cadrul instituțional al implementării prezentei Strategii va cuprinde un spectru larg de instituții și parteneri amplasați la diferite niveluri de administrare.

În cadrul primei etape de implementare a prezentei Strategii, cadrul instituțional va păstra, în principiu, configurația actuală stabilită de cadrul legislativ și normativ existent și va fi constituit din instituții amplasate la nivel central, regional și local. Această etapă tranzitorie va fi utilizată în vederea pregătirii modificărilor și completărilor cadrului de reglementare, inclusiv prin ajustarea cadrului legislativ-normativ al Republicii Moldova la prevederile *acquis*-ului comunitar.

La nivel central, Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale va asigura în continuare coordonarea implementării politicii de dezvoltare regională și a prezentei Strategii. Structura instituțională a Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale nu va suferi modificări. La nivel de competență, Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale va asigura în continuare aprobarea, promovarea și coordonarea la nivel național a obiectivelor politicii de dezvoltare regională. În acest sens, Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale va asigura aprobarea, promovarea și coordonarea instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională, coordonarea mecanismelor financiare de dezvoltare regională, de asemenea va supraveghea și va controla modul de utilizare a mijloacelor Fondului Național pentru Dezvoltare Regională.

Pentru prima etapă de implementare a prezentei Strategii, rolul principal de autoritate centrală de implementare a politicii de dezvoltare regională va continua să fie îndeplinit de Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor. Acesta va fi principala instituție responsabilă de realizarea procesului de dezvoltare regională la nivel național. Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor va asigura planificarea anuală, monitorizarea și evaluarea implementării prezentei Strategii, gestionarea Fondului Național pentru Dezvoltare Regională, precum și determinarea priorităților naționale de dezvoltare regională în colaborare cu Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale, consiliile regionale pentru dezvoltare, precum și cu alte ministere. Ministerul va promova și va implementa politicile de dezvoltare regională în conformitate cu prevederile prezentei Strategii, de asemenea va informa Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Guvernul despre procesul dezvoltării regionale, progresul realizat, impedimentele de ordin legislativ și procedural și va iniția acțiuni de modificare și perfecționare a cadrului legislativ și procedural pe domeniu. Rapoartele anuale prezentate Guvernului și Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale vor include evaluarea implementării prezentei Strategii și a Documentului unic de program în baza analizelor agregate și a datelor de monitorizare colectate la nivel regional.

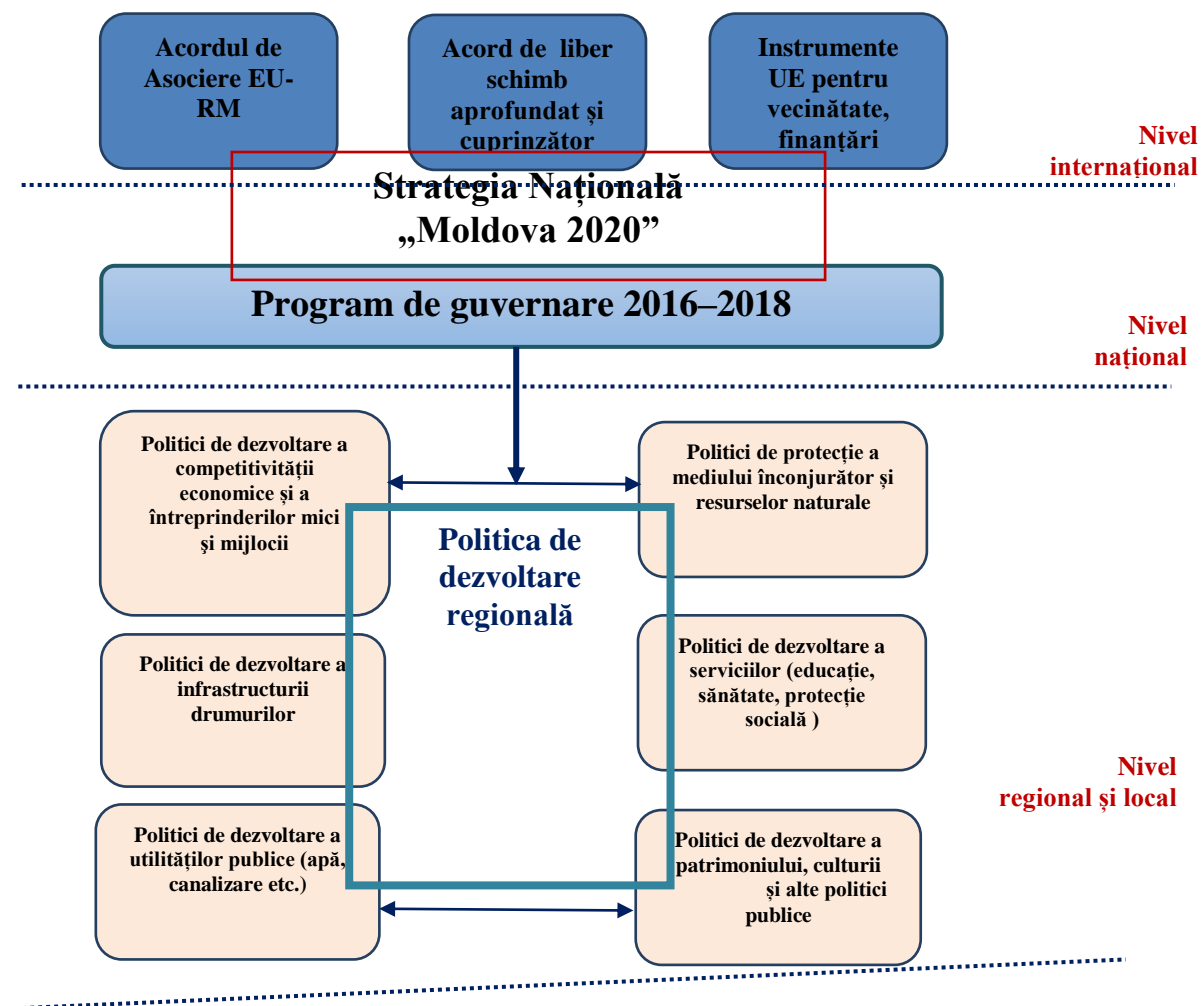
La nivel regional, pentru prima etapă de implementare a prezentei Strategii, consiliile regionale pentru dezvoltare vor continua să asigure rolul de coordonare și promovare a obiectivelor politicii de dezvoltare regională. În acest sens, consiliile regionale pentru dezvoltare vor coordona și vor monitoriza procesul de elaborare a strategiilor de dezvoltare regională și a planurilor operaționale, vor contribui la mobilizarea resurselor regionale în scopul dezvoltării stabile și durabile a localităților din regiune, având drept obiectiv îmbunătățirea maximă a condițiilor de trai pe întreg teritoriul regiunii de dezvoltare, vor contribui la definirea scopurilor și priorităților în domeniul dezvoltării social-economice a regiunii respective, vor asigura coordonarea planificării și implementării obiectivelor de dezvoltare regională din cadrul regiunii de dezvoltare.

Agențiile de dezvoltare regională vor continua să asigure rolul de coordonatori ai implementării prezentei Strategii la nivel regional. În acest sens, în conformitate cu prevederile prezentei Strategii, agențiile de dezvoltare regională vor asigura elaborarea analizelor situației social-economice din regiunea de dezvoltare respectivă, elaborarea strategiilor de dezvoltare regională, a planurilor operaționale și a planurilor anuale de implementare, vor asigura promovarea și mobilizarea resurselor pentru implementarea acestora, vor monitoriza și vor evalua procesul de implementare a programelor și proiectelor menite să asigure realizarea obiectivelor Strategiei de dezvoltare regională și Planului operațional regional, vor întreprinde măsuri de acordare a suportului

informațional, metodologic și consultativ autorităților administrației publice locale în vederea implicării în procesul de dezvoltare echilibrată și durabilă a regiunilor.

La nivel local, autoritățile administrației publice locale, comunitățile urbane și rurale, organizațiile din mediul asociativ și privat vor fi principalii beneficiari ai proiectelor de dezvoltare regională. Pentru prima etapă de realizare a prezentei Strategii, administrațiile publice locale vor fi furnizorii principali de propuneri de proiecte, dar și principalii parteneri ai procesului de implementare a proiectelor, conform prevederilor legislației în vigoare.

În etapa a doua de implementare a prezentei Strategii, configurația cadrului instituțional și spectrul atribuțiilor și responsabilităților instituțiilor implicate în proces urmează să fie modificate și completate în conformitate cu prevederile cadrului legislativ și normativ modificat și ajustat. Politica de dezvoltare regională în Republica Moldova se va realiza printr-un proces intersectorial integrat și unitar de planificare, gestionare și coordonare. Procesul de dezvoltare regională va fi corelat cu prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană, cu Programul de activitate al Guvernului și documentele de politici sectoriale. Schematic, acest proces va avea următoarea configurație:

Pentru a asigura realizarea prevederilor prezentei Strategii în etapa a doua, liniile directoare care vor ghida modificările în cadrul de politici de dezvoltare, la nivel legislativ și normativ, vor fi:

1) cadrul instituțional de implementare a prezentei Strategii va include un număr mare de instituții amplasate la nivel central, regional și local, între care să se realizeze un dialog permanent, precum și un schimb continuu de informații și coordonări;

2) la nivel central, rolul Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale de coordonator al implementării politicii de dezvoltare regională și a prezentei Strategii urmează să fie amplificat și consolidat în vederea valorificării tuturor competențelor atribuite din punct de vedere strategic și financiar. Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale va asigura în continuare competența generală privind aprobarea, promovarea și coordonarea la nivel național a obiectivelor politicii de dezvoltare regională. Misiunea Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale constă în asigurarea unui proces integrat de implementare a politicii de dezvoltare regională, în care sînt corelate, în cea mai eficientă manieră, prioritățile naționale stabilite în principalele documente strategice ale Guvernului cu politicile elaborate de către organele centrale de specialitate ale administrației publice, cu angajamentele internaționale asumate și cu cadrul de resurse interne și externe;

3) pentru Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale urmează a fi stabilite inclusiv următoarele atribuții:

a) coordonarea elaborării și monitorizarea implementării prezentei Strategii, a Documentului unic de program și a altor documente strategice;

b) corelarea priorităților strategice ce derivă din documentele de politici sectoriale cu acțiunile întreprinse de către organele centrale de specialitate ale administrației publice în domeniul dezvoltării regionale pentru realizarea acestor priorități;

c) aprobarea, promovarea și coordonarea instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională;

d) asigurarea sinergiei efortului financiar al diferitor fonduri naționale administrate de structuri ministeriale;

e) asigurarea dialogului permanent dintre factorii decizionali implicați în procesul dezvoltării regionale și alte structuri preocupate de procesul de dezvoltare națională;

f) asigurarea corelării politicilor elaborate cu angajamentele internaționale asumate de către Guvern, în special cu agenda de integrare europeană;

g) asigurarea corelării programelor de asistență externă cu prioritățile strategice identificate în prezenta Strategie;

h) asigurarea elaborării de către autoritățile publice centrale a politicilor sectoriale și intersectoriale din perspectiva dezvoltării regionale echilibrate și analiza tendințelor în dezvoltarea regiunilor;

i) asigurarea dialogului permanent cu societatea civilă și partenerii de dezvoltare ai țării, inclusiv prin intermediul diverselor structuri de cooperare create la nivel național;

j) asigurarea soluționării disputelor aferente procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională și atingerea unui consens cu privire la subiectele abordate;

4) rolul Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor în calitate de autoritate centrală de implementare a politicii de dezvoltare regională urmează să fie consolidat, fiindu-i atribuite competențe interministeriale și de coordonare și monitorizare a tuturor intervențiilor în regiunile de dezvoltare, astfel încît să fie asigurată evaluarea nivelului de dezvoltare a regiunilor de dezvoltare și să fie implementate principiile politicii de coeziune ale Uniunii Europene. Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor va fi principala instituție responsabilă de realizarea procesului de dezvoltare regională la nivel național, dar în procesul de planificare anuală, monitorizare și evaluare a implementării prezentei Strategii, precum și în determinarea priorităților naționale de dezvoltare regională, vor fi implicate și ministerele, și structurile ministeriale care vor avea tangențe cu proiectele de dezvoltare regională incluse în Documentul unic de program;

5) la nivel regional, urmează să fie modificate și completate actele legislative și normative care reglementează activitățile consiliilor regionale pentru dezvoltare în scopul sporirii rolului lor de coordonatori principali ai implementării strategiilor de dezvoltare regională și a planurilor operaționale regionale;

6) agenția de dezvoltare regională urmează să obțină autonomie funcțională și financiară, iar rolul acesteia în implementarea proiectelor de dezvoltare regională să fie direcționat doar

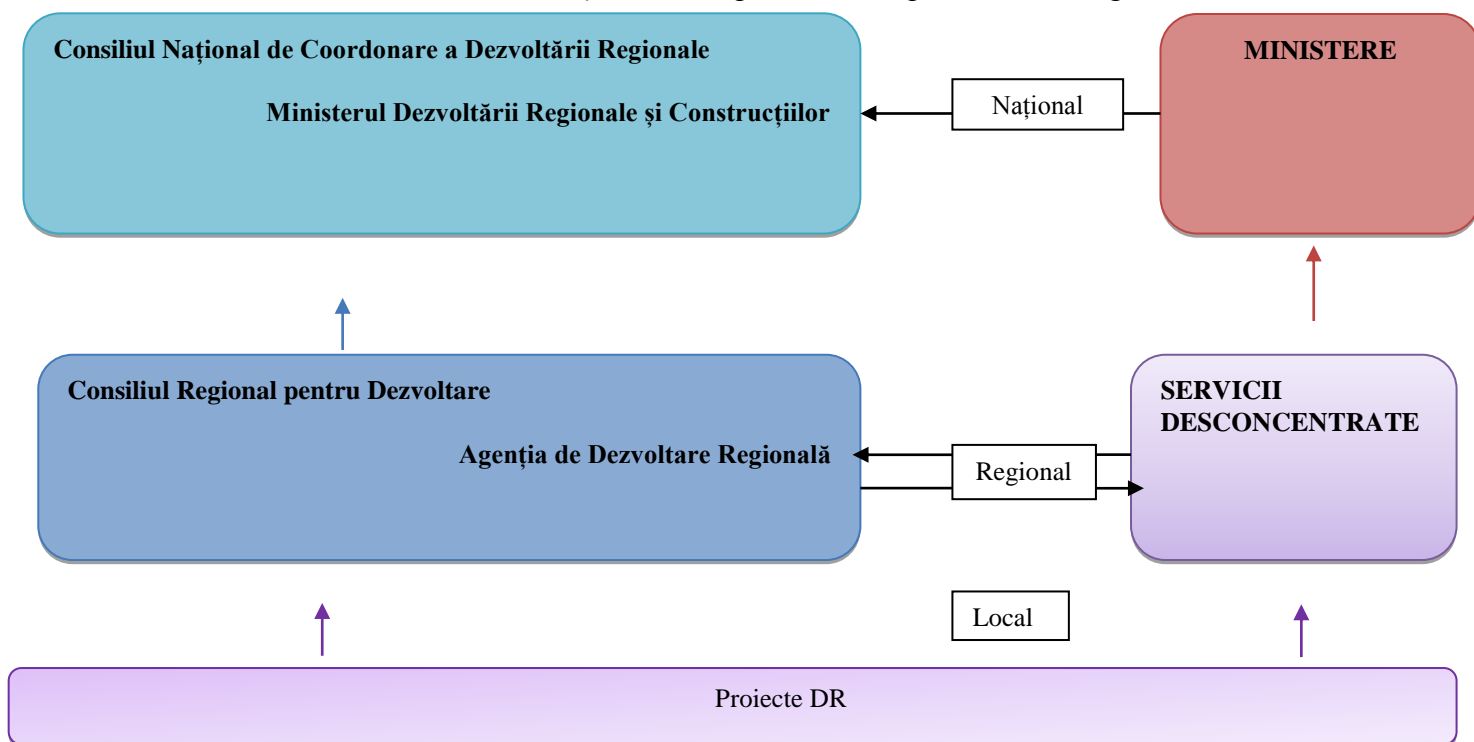
spre monitorizarea și evaluarea procesului de implementare a acestor proiecte. Agențiile de dezvoltare regională vor transfera integral atribuțiile de realizare a proiectelor către administrațiile publice locale și alți actori locali. Totodată creșterea autonomiei funcționale a agențiilor de dezvoltare regională va permite delegarea către acestea a atribuțiilor de implementare a proiectelor interregionale complexe;

7) în procesul de implementare a proiectelor de dezvoltare regională urmează să fie incluse și structurile desconcentrate ale ministerelor de ramură care sînt implicate în realizarea unor proiecte de dezvoltare regională pe domenii conexe legate de protecția mediului, dezvoltarea infrastructurii de utilități publice și comunicații sau a proiectelor de dezvoltare a serviciilor publice;

8) la nivel local, autoritățile administrației publice locale, organizațiile din mediul asociativ și privat vor fi în continuare principalii beneficiari ai proiectelor de dezvoltare regională, însă rolul lor urmează să fie consolidat și amplificat astfel încît acești actori să devină principalii responsabili de implementarea proiectelor de dezvoltare regională;

9) relațiile dintre instituțiile și factorii decizionali implicați în proces urmează să fie ghidate de prevederile prezentei Strategii, iar gradul de realizare a acestor prevederi va fi evaluat printr-un sistem de monitorizare bazat pe raportări de rezultate.

Schematic, cadrul instituțional de implementare a prezentei Strategii include:

5. Mecanisme de monitorizare și evaluare

Implementarea prezentei Strategii va fi monitorizată în permanență la cele două niveluri, național și regional.

La nivel național, sistemul actual de monitorizare și evaluare aplicat de către Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor face posibilă monitorizarea sistematică a implementării proiectelor de dezvoltare regională, finanțate, în mare parte, din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională, în baza datelor transmise de Agenția de Dezvoltare Regională și colectate de către Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor la nivel național, pe diferite sectoare. Cu toate acestea, o monitorizare și evaluare complexă, bazată pe rezultate (MBR), a implementării prezentei Strategii lipsește în prezent. Avînd în vedere că Republica Moldova a aderat la Declarația de la Paris privind eficacitatea asistenței (2005) și la Agenda de Acțiuni de la Accra, în care se pune accentul pe

„rezultate și impactul măsurabil de dezvoltare”, actualul sistem de monitorizare și evaluare necesită a fi îmbunătățit pentru a asigura orientarea rezultatelor sale.

În acest sens, monitorizarea și evaluarea vor reprezenta un proces integrat în prezenta Strategie, care se va referi la evaluarea obiectivelor strategice, a impactului și a rezultatelor scontate. Procesul de monitorizare și evaluare va conține principalii indicatori ai impactului, rezultatele și nivelurile de realizare, însoțite de standarde, obiective anuale, frecvența și responsabilitatea pentru implementarea acțiunii respective de monitorizare și evaluare.

Pentru asigurarea unui proces de monitorizare și evaluare a intervențiilor, precum și pentru prognozarea anumitor rezultate, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, în comun cu alți actori implicați în implementarea politicii de dezvoltare regională, va iniția și va facilita procesul de identificare a indicatorilor care ar reflecta impactul implementării prevederilor strategice. Acest proces va fi ajustat la prevederile reglementărilor Uniunii Europene, luând în considerare și prevederile Regulamentului (CE) nr. 1059/2003 al Parlamentului European și al Consiliului din 26 mai 2003 privind instituirea unui nomenclator comun al unităților teritoriale de statistică (NUTS).

Astfel, au fost identificați următorii indicatori preliminari pentru monitorizarea și evaluarea gradului de atingere a obiectivului general și a obiectivelor specifice:

1) pentru obiectivul general „Dezvoltarea echilibrată și durabilă asigurată în toate regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova” urmează a fi calculați următorii indicatori complecși:

- a) produsul intern brut (PIB-ul) regional;
- b) nivelul de sărăcie în regiuni;
- c) indicele de disparitate;
- d) nivelul emisiilor de gaze cu efect de seră;

2) pentru obiectivul specific nr. 1 „Asigurarea accesului la servicii și utilități publice calitative” urmează a se calcula:

- a) rata de conectare a populației la servicii îmbunătățite de aprovizionare cu apă, % (urban/rural);
- b) rata de conectare a populației la servicii de canalizare, % (urban/rural);
- c) rata de acoperire a localităților cu servicii de gestionare a deșeurilor solide, % (urban/rural);
- d) numărul de spații neconforme de depozitare a deșeurilor solide;
- e) consumul de energie în clădirile publice (kWh/mp);
- f) ponderea clădirilor publice renovate (eficientizate energetic) (mp);
- g) numărul de cooperări intercomunale stabilite pentru gestionarea serviciilor publice;
- h) numărul școlilor conectate la drumurile locale reabilitate/reconstruite;
- i) numărul instituțiilor medico-sanitare conectate la drumurile locale reabilitate/reconstruite;
- j) numărul localităților conectate la instituțiile de importanță regională prin îmbunătățirea drumurilor locale;

3) pentru obiectivul specific nr. 2 „Asigurarea creșterii economice sustenabile în regiuni” urmează a se calcula:

- a) produsul intern brut (PIB-ul) regional;
- b) valoarea adăugată brută regională;
- c) valoarea investițiilor pe cap de locuitor la nivel regional (milioane lei);
- d) productivitatea muncii în regiunile de dezvoltare (mii lei);
- e) valoarea investițiilor capitale în parcurile industriale, zonele economice libere;
- f) numărul de întreprinderi mici și mijlocii per 1000 de locuitori;
- g) numărul turiștilor pe regiuni de dezvoltare în cadrul turismului intern și receptor;
- h) numărul obiectivelor turistice reabilitate/amenajate;

4) pentru obiectivul specific nr. 3 „Îmbunătățirea guvernantei în domeniul dezvoltării regionale” urmează a se calcula:

- a) numărul de legi și alte acte normative aprobate și ajustate;
- b) nivelul de satisfacție a populației privind implementarea politicii de dezvoltare regională, precum și activitatea instituțiilor de dezvoltare regională;

- c) numărul proiectelor de dezvoltare regională finanțate/cofinanțate din alte fonduri naționale;
- d) nivelul de satisfacție a populației privind serviciile dezvoltate în rezultatul implementării proiectelor investiționale.

În contextul realizării unui proces de monitorizare și evaluare a realizării obiectivelor prezentei Strategii, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, cu sprijinul Biroului Național de Statistică și în comun cu ministerele sectoriale, va asigura elaborarea metodologiei de calcul al indicatorilor complecși *produsul intern brut regional, nivelul de sărăcie în regiuni, indicele de disparitate*, precum și al celor la nivel de fiecare obiectiv specific. Acești indicatori vor măsura nivelul de progres în dezvoltarea regiunilor, inclusiv în comparație cu regiunile respective din cadrul Uniunii Europene. De asemenea, în contextul monitorizării intervențiilor specifice domeniilor sectoriale, pe parcursul anului 2016 urmează a fi desfășurate activități de identificare a valorilor inițiale pentru indicatorii prezentați mai sus, precum și de prognozare a scopurilor pentru anul 2020.

Cadrul instituțional

La nivel național, Consiliul Național de Coordonare pentru Dezvoltare Regională este principalul organism de monitorizare și evaluare a implementării prezentei Strategii în conformitate cu monitorizarea și evaluarea complexă bazată pe rezultate. La nivel regional, consiliile regionale pentru dezvoltare din regiunile de dezvoltare Nord, Sud, Centru, Chișinău și UTA Găgăuzia sînt organismele responsabile pentru monitorizarea și evaluarea implementării prezentei Strategii în conformitate cu monitorizarea și evaluarea complexă bazată pe rezultate. Biroul Național de Statistică va fi partenerul principal în sprijinirea Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor în procesul de îmbunătățire a statisticilor regionale, în raport cu regiunile de dezvoltare astfel cum sînt definite în Legea nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova. Pe durata implementării prezentei Strategii, Biroul Național de Statistică va asigura suportul metodologic pentru Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, va colecta și va procesa într-un mod sistematic datele conform indicatorilor de dezvoltare regională conveniți, în scopul de a asigura evaluarea dinamicii de dezvoltare a regiunilor în perioada 2016–2020.

Ministerele de resort, care sînt parteneri în implementarea prezentei Strategii, instituțiile lor descentralizate la nivel regional/local, precum și consiliile regionale pentru dezvoltare, agențiile de dezvoltare regională vor fi responsabile de informațiile și datele necesare Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor pentru a evalua nivelul de implementare a prezentei Strategii la nivel național și, respectiv, la nivel regional. Consiliile regionale pentru dezvoltare și agențiile de dezvoltare regională vor purta răspunderea primordială pentru monitorizarea și evaluarea proiectelor de dezvoltare regională. Administrația publică locală va furniza agențiilor de dezvoltare regională informațiile necesare cu privire la evoluția implementării proiectelor regionale respective.

Raportarea

Raportarea anuală și semestrială privind evoluția implementării prezentei Strategii va fi asigurată de către Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor. Rapoartele anuale și semestriale vor fi elaborate de către Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor în coordonare cu ministerele de resort, consiliile regionale pentru dezvoltare și agențiile de dezvoltare regională și vor fi prezentate Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale. Rapoartele anuale privind evoluția implementării prezentei Strategii vor fi prezentate și Cancelariei de Stat, pentru a fi ulterior discutate și prezentate la nivel de Guvern. De asemenea, Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, în coordonare cu Biroul Național de Statistică și agențiile de dezvoltare regională, va fi responsabil de prezentarea analizei consolidate privind profilul de dezvoltare și tendințele anuale de dezvoltare ale regiunilor de bază. Toate rapoartele privind implementarea prezentei Strategii vor fi plasate pe pagina web a Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor.

Agențiile de dezvoltare regională vor prezenta rapoarte anuale și semestriale privind evoluția implementării prezentei Strategii și a strategiilor de dezvoltare regională către consiliile regionale pentru dezvoltare. De asemenea, agențiile de dezvoltare regională vor dezvolta și vor actualiza în permanență profilurile, vor evalua continuu tendințele de dezvoltare ale regiunilor respective potrivit indicatorilor și parametrilor regionali conveniți. Agențiile de dezvoltare regională vor prezenta

rapoarte trimestriale și anuale privind evoluția implementării proiectelor de dezvoltare regională către consiliile regionale pentru dezvoltare și Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor.

Toate rapoartele privind implementarea prezentei Strategii, strategiei de dezvoltare regională și a proiectelor de dezvoltare regională vor fi plasate pe paginile web ale agențiilor de dezvoltare regională corespunzătoare.

Evaluarea

Luând în considerare setul de indicatori identificat, prezenta Strategie va fi supusă unei evaluări a impactului potrivit procedurilor recomandate de către Cancelaria de Stat (cu referire la principiile directoare de evaluare *ex ante* și *ex post*), conform bunelor practici internaționale de monitorizare și evaluare. În caz de necesitate vor fi efectuate studii și evaluări specifice ale prezentei Strategii, ale strategiilor de dezvoltare regională și ale proiectelor implementate de către agențiile de dezvoltare regională și Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor. Vor fi indicate necesitățile de finanțare din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională în vederea asigurării evaluării impactului sistemic și calitativ al prezentei Strategii, strategiei de dezvoltare regională și al proiectelor de dezvoltare regională. Rezultatele finale și recomandările evaluărilor vor fi incluse într-un raport de evaluare care se va prezenta Consiliului Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Cancelariei de Stat.

Audit

Toate proiectele de dezvoltare regională finanțate din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și din alte fonduri vor fi supuse auditului anual în conformitate cu procedurile respective.